“Masonluk Nedir ve Nasıldır” Adlı Kitap
Üzerinde Analitik İnceleme ve Eleştiriler – 17- A

TÜRKİYE’DEKİ TARİHÇE (III)
Son Yetmiş Yıl - A

Kitabın bu bölümünü iki aşamaya ayırdık. Önce birincisi = A

Daha önce belirtmiştik; yineleyelim:

1935 yılında derneklerin kapanışıyla birlikte, Türkiye’de simgesel derecelerde çalışan localar uykuya girmişti ama Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti’nin kendine özgü kuralları uyarınca Yüksek Şûra’nın varlığı sürüyordu. Nitekim 1939 yılından sonra bu konseyin yönetimi altında simgesel derecelerde bile pek sınırlı da olsa çalışmalar yapılıyordu.

Türk Masonluğu 1948 yılında resmen yeniden uyandı. O tarihte, Yüksek Şûra’nın âmir-i hâkim-i âzamlığına **Mim Kemal Öke** seçildi.

Yeni Cemiyetler Kanunu uyarınca yetkili devlet organlarına gerekli başvuruda bulunuldu ve **Türkiye Mason Derneği** yeniden kurularak etkinliğe geçti.

Bundan sonra hızla yeni localar oluşturuldu ve yüksek derecelerde çalışacak olan atölyelerin de eklenmesine başlandı.

1953 yılında, Yüksek Şûra’nın adı **“Süprem Konsey”**, âmir-i hâkim-iâzam unvanı **“suvren gran komandör”** olarak değiştirildi. (Ancak 1960 yılında yine eskiye dönüldü, suvren gran komandör de “hâkim büyük âmir” oldu. Sırası gelince bu değişikliği göreceğiz. Kafanızı takmayın; pek o kadar önemli değil.)

Simgesel derecelerde çalışan localar bir araya getirilip, Süprem Konsey’e bağlı olmak üzere **“Türkiye Granloju”** adı altında örgütlendi.

Elbette soracaksınız *«Neden büyük loca değil de granloj?”* diye…

Bu soruyu belki o tarihte de soran olmuştur.

Gerek “Süprem Konsey” gerek “gran komandör” terimi bu tercihin anahtarı olmalı.

Kullanılan ritüellerin henüz Fransızca olduğu Osmanlı döneminde bile o günün yerel diline (Eski Türkçe ya da Osmanlıca) uygun terimler kullanılmıştı. Şimdi ise bunların yerine Fransızcadan dönüştürülme terimler getiriliyordu ama bunun gerekçesi sorulduğunda bir yanıtı yok.

Nitekim uzunca bir süre Masonluk terimi de kullanılmayacak, daha sonra “Hür Masonluk” denilecek olan **“Franmasonluk”** geçerli olacak, masonların her biri **“franmason”** olarak anılacaktı.

1948 ile başlayan ilk iki yıl içinde o günlerin koşullarına göre hayli hızlı bir gelişim görüldü. İkisi Ankara'da, biri İzmir'de, diğerleri İstanbul'da olmak üzere 8 yeni loca daha kuruldu.

Türkiye Granloju adı verilen obediyansın elbette bir büyük üstadı da olacaktı.

Ona "büyük üstat" denilmesini beklemezsiniz herhalde!.. Nitekim **"granmetr"** denildi. İlk granmetr olarak da **Mustafa Hakkı Nalçacı** seçildi.

Şu terimlerin Fransızcadan dönüştürülmesine ilişkin bir özet tablo yapalım:

Fransızcası	**Dönüştürme**	**Türkçesi**
Suprême	Süprem	Yüksek
Conseil	Konsey	Kurul
Grand(e)	Gran	Büyük
Souverain	Suvren	Hâkim (Egemen)
Loge	Loj	Loca
Commandeur	Komandör	Komutan
Franc	Fran	Özgür, hür
Maître	Metr	Üstat

Bu tablo, okurlar açısından iyi olmuş. Anlaşılmazlığı giderir.

Türkiye Granloju adı altındaki bu kuruluşun, "göstermelik" nitelik taşıdığını belirtmeliyiz.

Çünkü localar doğrudan Süprem Konsey'in yönetimi altındaydı. Evrensel boyutta benimsenmiş masonik örgütlenme kuralları uyarınca "düzenli bir obediyans" sayılamazdı.

"Üniteler" Oluşturulması

Şimdi belirteceğimiz tarzdaki örgütlenme de sadece Türk Masonluğunun tarihi çerçevesinde görülmüştür.

Bilindiği kadarıyla bunun dünyanın başka bir yerinde benzeri yoktur.

Türkiye Granloju'nun İstanbul'daki merkez yönetimi, o günün kısıtlı olanakları altında Ankara ve İzmir'deki localar ile gerektiğince hızlı iletişim kurmakta güçlük çekiyordu. İşler gecikiyordu.

Örneğin Masonluğa girmek için başvuran adaylara "onay belgesi" verilmesi… Bunun için posta kullanılıyordu. Bu sorunun çözümlenebilmesi için, üç kentte "büyük loca" yetkilerini kullanabilecek birer organ oluşturulması öngörüldü. Bunların her birine **"ünite"** adı verildi.

«Anlaşılan o tarihlerde Türkiye'deki Masonlukta garip hatta olmayacak işler yapılmış.» diyeceksiniz.

Evet, öyle… Ancak bu işlerde bir art niyet olmadığını, Süprem Konsey'in ille de egemenlik taslamaya kalkışmadığını, sadece Masonluğun gelişip serpilebilmesi bakımından kendince bir yöntem uygulamaya giriştiğini de bilelim.

1954 yılında uygulanmasına geçilen bu sistem uyarınca tüm locaların Süprem Konsey'in yönetimi altında çalışmaları olgusunun değiştirilmesi şimdilik söz konusu değildi. Ancak bu ünitelerin hiç olmazsa birer "il büyük locası" olarak bir merkezî büyük loca çatısı altında toplanması da düşünülmemişti.

Bu nedenle pek işe yaramayan "Türkiye Granloju" da kaldırıldı.

Her biri "granmetr" unvanını taşımak üzere; İstanbul'daki ünitenin başına 1953'te Türkiye Granloju'nun granmetri olarak seçilmiş olan **Dr. Fethi Erden**, Ankara'daki ünitenin başına **Muhittin Osman Omay**, İzmir'dekiin başına da **Hamdi Nüzhet Çançar** getirildi.

Süprem Konsey, **"Ünite Talimatnamesi"** adı altında bir yönetmelik hazırlayıp bunu 1954 yılında yürürlüğe koydu. Aslında ayrı ayrı tam birer büyük loca niteliğinde olmayan bu üniteler **"İstanbul Granloju"**, **"Ankara Granloju"** ve **"İzmir Granloju"** olarak anılıyordu.

Bu şekilde bir örgütlenmeye girişilmesinin bir gerekçesinin de ikinci aşamada **"Türkiye Müttehit Granloju"** (Türkiye Birleşik Büyük Locası) adı verilmesi düşünülen bir örgüt kurmak olduğu söylenir. Bu amaçla her üç kentteki ünite, kendi yöneticilerini *(ünite görevlilerini)* seçmek üzere serbest bırakıldı.

İstanbul ve İzmir'de yapılan seçimler sonucunda herhangi bir değişiklik olmadı. Ankara ünitesinde ise bu kez granmetr olarak **Kemalettin Apak** seçildi.

■ ■ ■

Kendi görevlilerinin seçimlerini yapabilmekle birlikte aslında Süprem Konsey'e bağlı olarak çalışmayı sürdürmeleri, localardan birçoğunu hayli rahatsız ediyordu. Evrensel masonik kurallara uygun, düzenli bir obediyans kurulması isteniyordu.

Türkiye Süprem Konseyi de bu görüşe katılıyor, simgesel derecelerde çalışan locaları ille de kendi yönetimi altında tutmak istemiyordu.

Nitekim 26 Haziran 1955 tarihli toplantısında simgesel derecelerin tek egemen otoritesi olacak bir Türkiye Granloju'nun kurulmasını kararlaştırmış ve bu konudaki çalışmalara hemen geçileceğini tüm örgüte duyurmuştu.

Süprem Konsey'in bu eğilimi simgesel derecelerde çalışan localarca hoşnutlukla karşılandı ama yaklaşımı uygun bulunmadı.

Localara göre, evrensel boyutta benimsenmiş masonik kural ve gelenekler uyarınca bir büyük loca kurulması doğrudan locaların kendi özgür buyruklarına, ortaklaşa karar vermelerine bağlı olmalıydı. Bir diğer deyişle Süprem Konsey bu işe karışmamalıydı.

Gerçi Süprem Konsey de karışmayacak gibi görünüyordu ama yapmış olduğu duyuru sanki bunun ancak kendi izniyle olabildiği gibi bir izlenim yaratıyordu.

Anlaşılan o ki, karışmaktan geri kalmamaya kararlıydı.

Bu bağlamda ilk atılımı, Ankara'daki localar gösterdi. 12 Ağustos 1955 tarihinde toplanıp **"Türkiye Büyük Locası"** adı altında bir bağımsız obediyans kurmaya karar verdiler. Büyük üstat olarak da **Ahmet Salih Korur**'u seçtiler.

Böylece oluşan Türkiye Büyük Locası, İstanbul ve İzmir'deki localara "çağrı" niteliğinde bir genelge göndererek kendisine katılmalarını istedi.

İstanbul ve İzmir'deki localar, tümüyle bağımsız bir ulusal obediyans kurulması görüşünü destekliyordu ama bunun böyle bir "oldu bitti" ile değil, etkinlikte olan tüm localarca ortaklaşa gerçekleştirilmesi gerektiğini savunuyorlardı.

Bu arada İstanbul'daki localar, çoğunluğun kendi kentlerinde olduğu gerekçesiyle, böyle bir toplantının İstanbul'da yapılmasını istiyordu. Dolayısıyla, Ankara'da kurulmuş olan Türkiye Büyük Locası'nı tanımadılar.

Böylece Türk Masonluğu içinde aslında sadece iletişim noksanlığı nedeniyle, hiç olmaması gereken hiç de istenmeyen bir **"ikilik"** doğmuş oldu.

Bir bakıma ortaya yine bir bölünme çıktı ama bunu öyle nitelemek de doğru olmaz. Belki "uyuşamama" demek gerekir. Nitekim bu da giderilecekti ama hemencecik olamıyordu işte!

Yönetim işleri söz konusu olduğunda her nedense ilgili masonlar Masonluğun ilkeleri ve töresiyle uyumlu bir tutum benimseyemiyor, davranışlarını da ona göre düzenleyemiyorlar.

Tam anlamıyla "mason" olamadıkları için mi acaba?

Bunun örneklerini daha sonra da göreceğiz.

Ulusal Konvanlar

İstanbul Granloju'nun girişimiyle, 5 Şubat 1956 tarihinde İstanbul'da toplanan konvanda çoğunluk kararıyla **Türkiye Granloju** kuruldu. Granmetr olarak da **Ekrem Tok** seçildi.

Yine granloj, yine granmetr!

Bu kez Ankara'daki localardan çoğu bu kuruluşa karşı çıktı ve Türkiye Büyük Locası'nın varlığını ileri sürerek Türkiye Granloju'na katılmadı.

16 Aralık 1956 tarihinde yapılan ikinci konvanda bu ikiliğin giderilmesi sağlandı. Tüm localaların katılımıyla, merkezi Ankara'da olmak üzere **Türkiye Büyük Locası**'nın yeni baştan kurulması üzerinde uyuşmaya varıldı.

Büyük üstat olarak da yine **Ahmet Salih Korur** seçildi.

Türkiye Büyük Locası'nın 23 Haziran 1957 tarihli genel kurul toplantısında, obediyansın adının bundan böyle **"Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası"** olarak değiştirilmesi kararlaştırıldı. Ancak bu adın uzunluğu nedeniyle çoğu zaman "Türkiye Büyük Locası" adının kullanımı da sürdürüldü.

İşte Türk Masonluğu'nda değişim rüzgârlarının esmesi başlıyor… Nitekim sizde sorabilirsiniz, *«Neden sadece büyük loca yerine "hür ve kabul edilmiş masonlar büyük locası" terimi getirilmiş?»* diye…

Bunda Büyük Üstat Ahmet Salih Korur'un isteğinin çok önemli etkisi vardı. Gerekçesi de bundan iki yıl kadar sonra kendiliğinden ortaya çıkar. O nedenle şimdilik sorunuzu yanıtlamayalım; bu bölümün sonraki anlatımlarına bırakalım.

Büyük Loca'nın Resmî Derneği

Önceki anlatımlardan biliyorsunuz: Süprem Konsey, "Türkiye Mason Derneği" adı altında bir dernek kurmuştu. Bu aşamaya kadar localar, granlojlar falan her ne yapmış olurlarsa olsun, yasal bakımdan tüm resmî işlemler bu derneğin çatısı altında yani aynı binada yürütülüyordu.

Ankara'daki masonlar daha doğrusu localar buna "Dur!" dedi ve kendi başlarına bir "Türkiye Büyük Locası" kurduklarında, buna paralel olarak bir de **"Türkiye Masonlarının Büyük Locası Derneği"** adı altında olmak üzere bir resmî dernek oluşturdular.

Şu karmaşıklığa bakın!... En azından Ankara'daki locaların hangi masonik örgüte bağlı olarak çalıştığı belli değil.

Yukarıda sözünü ettiğimiz gelişme sağlanınca, bu derneğin kapatılıp yerine bir yenisinin kurulması gerekmiyordu. Dolayısıyla, İstanbulve İzmir'deki localar da resmen bu derneğe katıldı ve sorunlar bitti.

Türkiye Büyük Locası, Türk Masonluğu'nun uykuya girdiği 1935 yılında geçerli olan ana tüzük uyarınca Halk Evleri'ne bağışlanmış olan mallarının geri alınması dileğindeydi; özellikle İstanbul'da Nur-u Ziya Sokağı'ndaki binayı.

Bunun gerçekleşebilmesi bakımından yasal işlemlerde kolaylık için derneğin adı bir kez daha değiştirildi ve yine **"Türk Yükseltme Cemiyeti"** adı alındı.

Sonra?..

Sonrası uzun uğraşılar sonucunda hukukçu masonların başarısı.

Ya dernek adı?.. Uzunca bir süre ona dokunulmadı. Son halinde kaldı.

Süprem Konsey'in Durumu

Türkiye Süprem Konseyi, daha 1951 yılında ***"Türk Mason Dergisi"*** adlı bir sürekli yayın çıkarmaya başlamıştı. Üç ayda bir çıkan bu dergide yayımlanan yazılar, sonraki yıllarda masonik araştırmalarda bulunanlar için çok değerli kaynakça oldu. (Bu derginin yayını, Özgür Masonlar Büyük Locası'nın sahipliği altında günümüzde de ***"Mason Dergisi"*** adıyla sürüyor.)

1955 yılında Süprem Konsey Grankomandörü Mim Kemal Öke ölünce, bu görevi kısa bir süre için **Fuat Hulûsi Demirelli** yürüttü. Ancak aynı yıl onun da ölümü üzerine bu göreve **Hazım Atıf Kuyucak** seçildi.

Türkiye Büyük Locası kurulduktan sonra, simgesel derecelerdeki çalışmaları düzenleyen bu obediyans ile Süprem Konsey arasındaki ilişkilerin kurallarını belirleyen yeni bir **"konkordato"** bağıtlandı.

21 Nisan 1957 tarihinde yürürlüğe giren anlaşma uyarınca Türkiye Süprem Konseyi, Türkiye Büyük Locası'nın yurdumuzdaki Masonluğun simgesel dereceleri üzerindeki "tek egemen otorite" olduğunu benimsedi.

Bu çok önemlidir çünkü öteden beri Süprem Konsey ya da Yüksek Şûra üyeleri, her fırsat çıktığında Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin 1.-33. derecelerin tümünü kapsadığını ya da 1'den 33'e kadar olduğunu söyleyip durur. Bu deyişle, Süprem Konsey ya da Yüksek Şûra'nın simgesel dereceler üzerinde de egemenliği bulunduğunu vurgulamaya çalışırlar. Hatta 1931-1933 yılları arasında Türkiye Yüksek Şûrası'nın Âmir-i Hâkim-i Âzamı olan Servet Yesari, bir konuşmasında ***«Büyük maşrıklar Yüksek Şûraların zadeleridir.»*** diyerek, bu eğilimi açıkça ortaya koymuş.

Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin 33 derecenin tümünü kapsadığı doğrudur ama iki kuruluş arasında düzenlenen anlaşmayla yani bir konkordato ile simgesel dereceler üzerindeki egemenlik ilgili büyük locaya devir ve terk edilmektedir.

Hatta 19. yüzyıl başlarında Fransa Yüksek Konseyi'nin 18. dereceye kadar olan çalışmaların düzenlenmesi ve yönetimini Fransa Büyük Doğusu'na bırakması bile söz konusu olmuştur. Ancak bu elbette o günün koşullarının bir gereğidir; sonradan vazgeçilmiştir.

Bu konu üzerindeki tartışmalar ilerleyen yıllarda da sürmüştür.

Aslında çok daha sonra değinilmesi uygun olmakla birlikte hazır sırası gelmişken belirtelim:

Günümüzde bu tartışma yumuşak bir tarzda olsa da Özgür Masonlar Büyük Locası ile Türkiye Süprem Konseyi üyeleri arasında devam etmektedir.

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası ile üyelerini bu kaynaktan alan Türkiye Yüksek Şûrası arasında günümüzde böyle bir tartışma yoktur çünkü zaten bu iki kuruluş arasında konkordato da yoktur.

Konkordato bulunmayışı, daha sonra farklı bir olaya yol açmıştır; ona da sırası geldiğinde değineceğiz.

Beri yanda Kadın Mason Büyük Locası ile Türkiye Kadın Süprem Konseyi arasında da Özgür Masonlar Büyük Locası ile Türkiye Süprem Konseyi arasında olduğu gibi bir anlaşma bağıtlandı.

Böylece durumun özeti şu: Büyük localar ritin 1-3. derecelerinde, yüksek konseyler de 4-33. derecelerinde çalışıyor.

■ ■ ■

1950'li yıllarda Türkiye Süprem Konseyi, Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin diğer yüksek konseyleriyle dostluk ilişkileri kurmak bakımından hayli başarılı girişimler sergiledi. Gerek Avrupa'daki gerekse Kuzey ve Güney Amerika'daki otuza yakın yüksek konsey ile yakın ilişkileri oldu. Uluslararası konvanların çoğuna katıldı. O tarihlerdeki Türkiye Süprem Konseyi'nin Amerika Birleşik Devletleri'nde hem "Kuzey Jüridiksiyonu" hem de "Güney Jüridiksiyonu" olarak anılan her iki yüksek konsey ile olumlu masonik ilişkiler kurmayı başarmış oluşu da kayda değer.

TÜRKİYE BÜYÜK LOCASI

1960'lı yıllara gelindiğinde, Türk Masonluğu artık gerek dış etkilerden gerekse kendi iç sorunlarından kaynaklanan güçlükleri gidermiş, hızla gelişmek üzere âdeta düze çıkmıştı. 27 Mayıs 1960 hareketinden sonra Büyük Üstat **Ahmet Salih Korur**, devletteki görevi nedeniyle tutuklanıp Yassıada'ya gönderildi. Ancak bu durum Türk Masonluğu'nu pek etkilemedi. Yapılan seçimde büyük üstatlığa **Kemalettin Apak** getirildi.

Bu aşamada kısa bir süre durup, Ahmet Salih Korur'un büyük üstatlık döneminde yaratmış olduğu bir durumdan söz etmeliyiz.

Hani az önce **"hür ve kabul edilmiş masonlar"** terimiyle bağlantılı bir sorunuz olmuş ve bunun yanıtını ertelemiştik… Operatif Masonlukta bu terim locada hem geleneksel bina yapımı meslek ve zanaatını uygulayan hem de bu iş ile bağlantısı olmadığı halde bir zamanlar locaya üye olarak alınmış kişilerin birlikteliğini nitelemekteydi.

Spekülatif Masonluk oluşturulduğunda, her ne kadar bu oluşumu kabul edilmiş masonların gerçekleştirdiği söylenirse de o tarihteki masonlar hiçbir zaman bu terimi kullanmamış, aksine alaydan gelme hür (özgür) masonların adlarına bile sahip çıkmışlardı.

Spekülatif Masonluğun sonraki dönemlerinde, Masonluk anlayışı bakımından ortaya iki belirgin kanat çıktığında, tutucu nitelikli bir Masonluk türünden yana olanlar bu terimi kullanmaya başlamıştı. Böylece eski (kadîm) Masonluk ile yeni Masonluğu birleştirdiklerini öngörmekteydiler.

Sonradan bu terim Anglosakson Masonluğu topluluğunun âdeta göstergesi oldu.

Nitekim günümüzde hangi büyük locanın adında (genellikle asıl adının sonrasında) bu terimin İngilizcesinin kısaltması olan "F.A.M." (Free and Accepted Masons) ya da bir de buna "eski" (antik) sıfatının da eklenmesiyle "A.F.A.M."(Ancient Free and Accepted Masons) harflerini görürseniz, bilin ki o büyük loca Anglosakson Masonluğu topluluğunun bir öğesidir. Bu kısaltmayı kullanmadan doğrudan adını "Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar ….. Büyük Locası" tarzında benimsemiş büyük localar da vardır.

Bu arada… Böyle bir kullanımın Britanya'daki büyük locaların dışında, diğer ülkelerde kullanıldığını da belirtelim. Belki de Britanya'daki büyük localar buna gereksinme duymadıkları, zaten öyle olduğu için!

Bunun üzerine şöyle bir sorunuz olabilir: *«Bu durumda, Türkiye Büyük Locası Anglosakson Masonluğu topluluğuna katılmış mı oluyordu?»*

Hayır, henüz değil… Bu, öyle olma hazırlığının ilk aşamasıydı. Nitekim hayli sonra gerçekleşebilmiş olan bu değişimin başlangıcı sayılır. Şayet Büyük Üstat Ahmet Salih Korur Türkiye Büyük Locası'nın başında olmayı sürdürebilseydi, belki çok daha önceki bir tarihte, 1960'lı yılların başlarında gerçekleşebilirdi.

"Evrenin Ulu Mimarı" Sorunu

Büyük Üstat Ahmet Salih Korur bu kadarla kalmamış, Türk Masonluğu'nda Uyku Dönemi'nden sonra kullanılmasına başlanmış olan "Kâinatın Ulu Mimarı" terimine de takılmıştı.*

Hem de ne takılma!

Bu terimin yerine "Kâinatın Ulu Yaradanı" teriminin getirilmesini, ritüellerin buna göre değiştirilmesini istiyordu. Büyük locanın ileri gelen kardeşlerinden birçoğu bunu benimsemiyor, Büyük Üstada karşı direniş gösteriyorlardı.

Bunun üzerine Ahmet Salih Korur *«O halde ben de çeker giderim»* dedi. Belki tıpatıp böyle söylememişti ama dediği şu anlama geliyordu: *"Ya bunu kabul edersiniz ya da ben yokum."*

Berikiler ne dedi?

"Aman Büyük Üstadım, anan yahşi baban yahşi, tamam, peki değiştiririz; yeter ki, sen başımızdan ayrılma" gibi sözler…

Belki siz bundan ötürü o masonları kusurlu görebilirsiniz. *«Hiç de masonca davranmamışlar. Öyle "Ya benim dediğimi yaparsınız ya da ben giderim." diyen biri olursa, masonca bir davranış, ona gidiş yolunu göstermek olmalı.»* diyebilirsiniz.

Doğru dersiniz ama bir de o günün koşullarını ve Ahmet Salih Korur'un kim olduğunu düşünün: Başbakanlık müsteşarı… Büyük Üstadın istediğini yapmayın, devleti karşınıza alın!.. Yeniden uykuya girin! Hem de devlet eliyle!

Türk Masonluğu, bu vartayı ancak 27 Mayıs 1960 hareketinin dolaylı etkisiyle atlattı. (Burada o devrimden yana bir tutum takındığımız sanılmasın. Bu gibi devrimler ilgili ülkenin yararına olsa da Masonluğu her zaman olumsuz etkilemiştir. Konu Türk Masonluğu'nun özgür ve bağımsız oluşu, devlet gücüne yaslanan "tek adam" buyrultusundan sıyrılmış olmasıdır.)

1960 devriminin Türk Masonluğu üzerindeki asıl etki, Ankara'nın bundan böyle büyük locanın merkezi olarak tutulmasının "güvensiz" bulunuşuydu. Büyük locanın ve dolayısıyla derneğin merkezinin İstanbul'a aktarılması kararlaştırıldı. 1962 yılında da büyük üstatlığa **Ekrem Tok** seçildi.

Acaba yazarı kutlamak mı gerek!.. Türk Masonluğu'nun tarihçesinde hiç de sözü edilmemiş, âdeta üstü örtülmesine çalışılmış birtakım ayrıntılara değinmiş.

■ ■ ■

Bu sıralarda Türkiye Süprem Konseyi, İstanbul'da **Meşrutiyet Caddesi No. 111** adresinde bulunan binayı "Türkiye Mason Derneği" adına satın almıştı.

---

* Daha önce bunun yerine "Sanî-i Âzam-ı Kâinat" terimi kullanılırdı. "Sanî" sözcüğünün birkaç anlamı vardır. Bunlardan biri "yapan" bir diğeri "yaratan"dır. Ayrıca "ikinci" anlamına da gelir ki, eskiden ikinci nazıra "nazır-ı sanî" denirdi. "Evreni Ulu Mimarı" terimine çok daha sonra, 1970'li yıllarda geçildi.

Büyük Loca'ya bağlı localar da daha önce toplandıkları kiralık yerleri bırakarak, bu binada çalışmaya başlamıştı.

İstanbul'da bu durum hayli sıkışıklık ve zorluk yaratıyordu. Hem simgesel derecelerde çalışan localar hem de yüksek derecelerde çalışan atölyeler bir tek binaya sığamıyordu. 1935 yılındaki kapanış sırasında zorunlu olarak Halk Evleri'ne bağışlanmış olan binanın bir an önce geri alınması gerekiyordu.

Nitekim bu bağlamdaki yasal girişimler olumlu sonuç verdi ve Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası kendi binasına taşındı.

■ ■ ■

Az sonra "Türk Masonluğu'nun Bölünmesi" olayını ayrıntılarıyla anlatmaya girişeceğiz. Ancak bu olay ile ilgili bir noktaya değinmeden geçemeyiz.

Bu kitabın 9. bölümünde, 1921 yılında kurulmuş olan **Uluslararası Masonluk Birliği**'nin 1950 yılında kapandığını, bundan ötürü Özgürlükçü ya da Liberal Masonluk anlayışını benimseyen obediyanslar arasındaki ilişkilerde de bir kopma oluştuğunu belirtmiştik.

Bu olgu kendini yeniden toparlamaya çalışan Türk Masonluğu'nu da etkiledi. Şöyle ki, Türkiye Büyük Locası'nın bağımsız bir obediyans olarak kuruluşu sağlanmadan önce Türk Masonluğu'nun, -Süprem Konsey'in yönetimi altında olduğu için- simgesel derecelerde çalışmakta olan diğer obediyanslar ile herhangi bir ilişkisi olamamıştı. Türkiye Büyük Locası ise localarının Süprem Konsey'in egemenliğinden sıyrılıp bağımsız oluşundan sonra bu konuda tutuk davranmış, sadece Avrupa'daki birkaç obediyans ile ikili dostluk ilişkileri kurabilmişti.

Masonlardan çoğu sadece kendi localarında çalışıp büyük loca yönetimiyle ilgilenmediklerinden ötürü bu eksikliğin farkında değildi ama farkında olanlar hayli rahatsızlık duymaktaydı. Türkiye'de Masonluk sanki kendi kabuğu içine kapanmış gibiydi. Oysa artık locaların sayısı artmış, Türk Masonluğu kimliğini bulmuştu. Şimdi bu kimliğin dünyaya da açılması gerekliydi.

Kuşkusuz bu çok doğru, çok yerinde, çok olumlu bir düşünceydi. Fakat bunun sonrası Türk Masonluğu'nun bölünmesine (ayrışmaya) yol açtı.

«Neden?» diye sorar mısınız?

Şundan: Türkiye'deki Masonluk, 1909 yılındaki oluşumundan bu yana hep özgürlükçü (liberal) tutumu izlemişti. Dünyadaki Masonluğun büyük çoğunluğu ise Anglosakson Masonluğu'nun doğrultusundaydı. Amerika gibi uzak kıtaları bir yana bırakın, Avrupa'da bile bu böyleydi. Hani Türkiye'deki Masonluğun bölünüşüne "Süleyman Demirel olayı" diyebileceğimiz bir sorunun yol açtığı söylenir ya… Az sonra göreceğimiz üzere o yanlış; sadece bir dıştan görünüş. Kimi masonlara göre Türk Masonluğu'nun dünyada tanınabilmesi, zaten "hür ve kabul edilmiş" sıfatını adına katmış olan ulusal obediyansın tanınması, ikili masonik ilişkiler kurabilmesi için çizgisini değiştirmesi gerekiyordu.

BÖLÜNMEYE DOĞRU GİDİŞ

Masonluğun Türkiye'deki bölünmesi konusuna hayli geniş yer ayıracağız. Çünkü bugünkü durumu iyice anlayabilmeniz bakımından bu olayın ayrıntıları pek önemli. Baştan sona belgelenmiş olan bu olayı anlatmak zor değil ama bölünmenin asıl nedenleri karmaşık. Bundan ötürü, olay anlatılırken, işin içine öznel (sübjektif) bir görüşe dayanan yorumların girmesi kaçınılmaz.

Bu konu üzerinde o kadar çok spekülasyon yapılmıştır ki kardeşlerimizin çoğu bile bunlardan birinin etkisi altında kalarak bölünmeyi oluşturan asıl nedenleri tüm açıklığıyla kavrayamamışlardır.

Buradaki anlatımlarda *"Başkalarının iyice kavrayamamış olduğunu kavrama olanağını elde etmiş olmak"* gibi bir savımız yoktur. Birtakım eksikler, yanlışlıklar, yanılgılı yaklaşımlar, öznel görüşlerden etkilenmeler olabilir. Ancak önemli olan nokta, yorum ya da değerlendirmeden bağımsız olan gerçekleri (yaşanmış olayları) hiç saptırmadan anlatmaktır.

Sadece bu konu üzerinde yazılıp yayımlanmış ayrıntılı kitaplar var ama hepsi de bu olayları açıkça yan tutarak yazılmış.

Bölünmenin Nedenleri Üzerine Varsayımlar

Yazarın "bölünme terimini kullanmış olması yanlış ama varsın öyle kalsın. Siz o terimin yerine "ayrışma" koyarsanız daha doğru olur.

Yukarıda değinmiş olduğumuz üzere, Türk Masonluğu'nun bölünmesinin asıl nedenleri kimilerince tümüyle yanlış bilinmiş, öyle anlatılmış, sonunda yanlış anlamalara yol açmış olduğu için burada bunlara "varsayımlar" dedik.

Bölünmenin asıl nedeni, haricî kaynaklarda bile anlatılan **"görünürdeki magazin olayları" değildir.**

Çoğu yerde bölünmenin etkenleri olarak, 1964 ve 1965 yıllarında Türkiye Büyük Locası içinde yaşanmış bazı olaylar gösterilmiştir.

Nitekim kamuoyunda Türkiye'deki Masonluğun ikiye bölünmüş olmasının gerekçesi *"O sıralarda politikaya atılmış olan Süleyman Demirel'e gerçek dışı bir belge verilmiş olmasının sonucu."* diye aktarılmıştır.

Oysa bu iş o kadar basit değildir.

Zaten Süleyman Demirel, Masonluk açısından hiç de önemli bir kişi değildi.

Daha sonra ayrıntılarıyla anlatacağımız bu olayın bölünmeyi etkilemiş olduğu yadsınamaz. Fakat bu etki sadece bölünmeyi hazırlayan olaylar dizisinin ilk halkalarından biridir. Hatta konuya salt Masonluk açısından bakarak abartılmış olduğu, üzerinde böylesine durmayı gerektirebilecek ölçüde önem taşımadığı bile söylenebilir.

Şunu açıkça belirtelim: **Süleyman Demirel'e Masonluk ile bağlantılı bir gerçek dışı belge verilmiş olması, Türk Masonluğu'nun bölünmesine yol açmış olamaz.**

Çünkü söz konusu belgenin verilişi 1964 yılında, bölünme ise 1966 yılındadır.

Arada geçen iki yıllık süre içinde daha birçok olay yaşanmıştır.

Bu iki yıl içinde yer alan olaylar dizisinin akışı çok daha başka türlü olabilirdi. Sonunda Türk Masonluğu, Süleyman Demirel'e verilmiş olan o gerçek dışı belgeyi sineye çekip, hiç bölünmeyebilirdi.

Üstelik bu olay, o tarihlerde ve sonraki birkaç yıl içinde "gerekçe" sanılmışsa da günümüzde de sürmekte olan **"bölünmüşlük olgusu"**nu açıklayamaz.

Doğru ama yanlış olan bilgi her nedense daha yaygın… Masonlar bile kendilerini dedikodu ve sansasyona kapılmaktan alıkoyamıyor.

■ ■ ■

Türk Masonluğu'ndaki bölünme olayını iç politikadaki parti kutuplaşmalarına bağlayanlar da çıkmıştır.

O dönemin iki büyük partisi olan Adalet Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisi'ni tutan masonların, localarda çıkan politik tartışmalarda birbirlerine düşmeleri sonucunda Türkiye'deki Masonluğun da bölündüğü ileri sürülmüştür.

Bunun hiç de doğru olmadığını hatta saçma sapan bir düşünce olduğunu bir yana bırakın, bölünme olayının üstünden 14 yıl geçtikten sonra her iki politik parti de kapatılmıştır. (1980 askerî darbesi)

Türk Masonluğu'nun bölünmüşlük olgusu ise sürmüştür.

Beş yıl kadar sonra, Türkiye'de âdeta bir politik parti enflâsyonu baş göstermiş, yeniden kurulan politik partilerden bazıları da kendi içlerinde parçalanmıştır.

Türk Masonluğu'ndaki olgu değişmemiştir.

Demek oluyor ki, Türk Masonluğu'nun bölünmesi böyle bir nedene bağlanamaz.

Bu olayın politika ile uzaktan yakından hiçbir ilgisi yoktur. Bunun için Masonlukta zaten politik nitelikli tartışmaların yasak olduğunun belirtilmesi bile gerekmez çünkü böyle bir şey olmamıştır.

■ ■ ■

Bazı çevrelerde Türk Masonluğu'nun bölünmesinin nedeni şöyle anlatılmıştır: *"Masonluğun 33. ve sonuncu derecesinin kadrosu dolmuştu. Bu derecedeki masonların sayısı sınırlı olduğundan, bu dereceye çıkma durumundaki diğer yüksek dereceli masonlara yer yoktu; önleri tıkanmıştı. Aynı anda, zaten Yüksek Şûra üyeleri arasında da Süleyman Demirel nedeniyle çekişme çıkmıştı. İşte Türkiye'deki Masonluk bu yüzden ikiye bölündü."*

Bu görüş, konuyu yeterince değerlendirememiş ve inceliklerini anlayamamış olan kimi masonların bireysel yorumlarının yanlışlığından kaynaklanmıştır.

Gerçi Türk Masonluğu'nun ikiye bölünmesi olayında o tarihlerdeki Yüksek Şûra ya da Süprem Konsey'in tutumunun da önemli payı olmuştur ama bunun bir kadro sıkışıklığı ya da bir iç çekişme ile ilgisi yoktur.

Öyle olsaydı, Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin yaygın olduğu diğer birçok ülkede günümüze gelininceye kadar Masonluğun çok kez bölünmeye uğramış olması gerekirdi. Kuşkusuz birçok Batı ülkesinde de Masonluğun bölünmüş olduğu görülür ama nedeni bu değildir.

■ ■ ■

İngiliz Masonluğu ile Fransız Masonluğu arasında tarih boyunca görülmüş, günümüzde bile süren uyuşmazlık ve çekişmenin Türk Masonluğu'na da yansıması sonunda, dünyadaki birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de bir bölünme oluştuğunu söyleyenler çıkmıştır.

Önce buradaki terim kullanımı yanlışlarını giderip "İngiliz Masonluğu" yerine **"Anglosakson Masonluğu"**, "Fransız Masonluğu" yerine **"Liberal Masonluk"** terimlerini getirecek olursak, bu görüşün üzerinde durmaya değer.

Ancak bu da Türkiye'de Masonluğun bölünmeye uğramasının nedenini değil, **"bölünmüş kalma olgusu"**nun nedenini açıklayabilir.

■ ■ ■

Demek oluyor ki, bilgi edinmiş olmanız bakımından değinmiş olduğumuz bu varsayımları bir yana bırakıp, işin aslına bakmalıyız.

Türk Masonluğu'ndaki Etkilenmeler

Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomik düzeninde, ilk 30-35 yıl boyunca öncelikle devlet yatırımları öngörülmüş ve kamu sektörüne ağırlık verilmişti. Türkiye, kapitülâsyonların kaldırılmasıyla birlikte ağır bir dış borç yükü altına girmişti ama tercih edilmiş olan ekonomik politika böyleydi.

Burada bu ekonomik politikanın doğru ya da yanlış olduğunu tartışamayız. Konumuz bakımından önemli olan, 1950'li yıllardan önce Türkiye'de yabancı sermayeye hemen hiç yüz verilmemiş olmasıydı. Tümüyle ulusal nitelikli özel sektör yatırımlarına bile pek az olanak tanınmıştı.

Bu politikanın bir yan ürünü olarak Türk aydınlarının batı ülkeleriyle olan ekonomik ilişkileri de pek sınırlı bir düzeyde kalmıştı.

Osmanlı Devleti zamanındaki kapitülâsyonların çoğu Fransız kökenli şirketlerin elindeydi. Bu ekonomik olgu 20. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti ile Fransa arasındaki kültürel ilişkilerin gelişmesine de yol açmıştı.

Diplomatik ilişkilerde Fransızca kullanılırdı. Türkiye'de de yabancı dil olarak öncelikle Fransızca öğrenilirdi. Hatta bu dönemde yazarların ve üst düzey devlet memurlarının az da olsa Fransızca bilmeleri zorunlu gibiydi. Aksi takdirde birçok kavramı anlamak ve anlatmak neredeyse olanaksızdı.

1948 yılı sonrasında kullanılan Fransızcadan dönüştürme terimleri anımsayalım.

Varlıklı sayılan ya da öyle görünen kimselerin sosyal çevrelerinde *(sosyetede)* Fransızca bilmemek, ayıplanmayı hatta aşağılanmayı gerektiren bir noksanlık sayılırdı. Fransızca, Türkiye'nin kentsel alanda -özellikle İstanbul'da- kullanılan dilini olağanüstü ölçüde etkilemekteydi. Nitekim bu nedenle yabancı dillerden dönüştürülme olup dilimizde günümüzde bile kullanılan birçok sözcük ve terim Fransızca kökenlidir.

Bu etkiler altında, 1909 yılında Türk Masonluğu ulusal niteliğini edinerek örgütlenirken de ondan sonra da Fransızca konuşan ülkelerin uygulamalarından esinlenilip yararlanıldı.

Bu yüzden Türk Masonluğu'nda, hiçbir "Türkçe Sözlük"te bulamayacağımız "süprem", "gran" gibi sıfatların günümüzde bile kullanılmakta olduğunu görüyoruz. (Bu kitapta bunlardan olabildiğince kaçınmayı, doğrudan Türkçedeki karşılıklarını kullanmayı öngördük ama o da işte olabildiği kadar.)

■ ■ ■

Gerek Osmanlı Devleti zamanında gerekse Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye'de İngilizce konuşan ülkelerin locaları kurulmamış değildi. Ancak bunların ulusal Türk Masonluğu üzerinde pek bir etkileri olmamıştı. Zaten üyeleri de büyük çoğunlukla kendi ülkelerinin masonlarından oluşuyordu.

Türk masonlar bu localara pek ilgi göstermemişti. Bunun bir nedeni, o tarihlerde Özgürlükçü (Liberal) Masonluk anlayışından yana oluşlarına bağlanabilir. Nitekim Türkiye Büyük Maşrıkı da tümü bu tutumu benimseyen obediyansların oluşturduğu Uluslararası Masonluk Birliği'nin de üyelerinden biri olmuştu.

■ ■ ■

1950'li yılların ortalarına kadar, uluslararası boyuttaki masonik ilişkilerin yalnızca Fransızca konuşan mason kuruluşlarıyla sürdürülmesi yeter görülüyor gibiydi. Fakat Türkiye'de çok partili demokrasiye geçildikten kısa bir süre sonra, ekonomik politikada hayli önemli değişiklikler yapıldı.

Yaklaşık otuz yıldan beri sürdürülmüş olan "devletçilik" ilkesine karşı "karma ekonomi" sistemi benimsendi.

Gerek yerli gerekse yabancı sermayeye dayalı özel sektör yatırımlarına ağırlık verildi. Bunda, Türkiye'nin NATO'ya katılmasının da önemli rolü vardı.

Türkiye'nin özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere ile olan ekonomik ilişkileri hızla gelişti.

Böylece 1950'li yıllarda Türkiye'nin yalnızca dış politikası ve ekonomik ilişkileri bakımından değil, kültürel yapılanmasında da farklı eğilimler doğdu.

Bunun bir yan ürünü de öncelikli tutulan yabancı dil olan Fransızcanın yerini İngilizcenin almasıydı.

Galiba böylece 1957 yılında kurulan büyük locanın tutumunun niçin o yönde olduğu daha iyi anlaşılabiliyor.

■ ■ ■

İkili ilişkilerin sıklaştığı İngiltere'ye ve Amerika Birleşik Devletleri'ne işleri nedeniyle ya da gezmek için giden kardeşler, hazır oradayken bu ülkelerdeki locaların toplantılarına da katılma girişiminde bulunmuştu. Bu istemlerine karşı olumsuz bir tavır görünce şaşkınlığa düştüler. Üstelik sadece İngilizce konuşan ülkelerde değil, diğer birçoklarındaki locaların kapılarının kendilerine kapalı olduğunu, bu durumla Fransa'da bile karşılaşıldığını gördüler.

Oysa kendileri öyle mi yapardı?.. Dünyanın her neresinden gelmekte olursa olsun bir yabancı masonu büyük bir konukseverlikle hatta pek fazla sorup soruşturmadan hemen toplantılarına alır, ağırlamakta kusur etmemek için ellerinden geleni esirgemezlerdi.

Olabilir ama bunu Masonluğa mı bağlamalı yoksa Türk halkının geleneksel töre anlayışı ve konukseverliğine mi? Masonluk her ne kadar bir "batı icadı" ise de Türk masonların bunu kendilerine özgü kültür ile yoğurdukları bellidir.

Önceleri, pek anlam veremedikleri bu ters tutumu pek yadırgadılar. Kimileri gene de yabancı ülkelerdeki loca toplantılarına katılabildi ama Türkiye'den gelen, Türkiye Büyük Locası'nın üyesi olan bir "konuk mason" olarak değil, oradaki bir masonun tanıdığı ve toplantıya katılmasında bir sakınca olmadığı üzerine güvence verdiği bir kişi olarak… Bu deneyimleri geçiren masonlar kendi aralarında dertleştiğinde, daha önce pek farkına varmamış oldukları, önem vermedikleri şu gerçekler tüm çıplaklığıyla karşılarına çıktı:

1. Dünya yüzündeki obediyansların büyük çoğunluğu Türkiye Büyük Locası'nı tanınmıyordu;

2. Fransızca konuşan ülkeler de dahil olmak üzere birçok yerde, Türkiye'de mason localarının bulunduğu bilinmiyor, en az elli yıl öncesinden bu yana Türkiye'de ulusal nitelikli mason localarının etkinlikte bulunduğu hayretle karşılanıyordu. Sadece Osmanlı Devleti zamanından arta kalmış birkaç yabancı loca bulunabileceği sanılıyordu. Üstelik onlara göre Türkiye bir İslâm ülkesiydi. Ne Masonluk İslâm diniyle ne de İslâm dini Masonlukla bağdaşabilirdi. Bu durumda nasıl olurdu da Türkiye'de tümüyle ulusal nitelikli localar, hele bir obediyans bulunabilirdi?

3. Türkiye'de ulusal nitelikli mason localarının varlığının bilindiği yerlerde ise, simgesel derecelerde çalışmakta olan locaların da tümüyle Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin bir yerel yüksek konseyinin yönetimi altında olduğu sanılıyordu.

Bu sonuncusu galiba ilk ulusal obediyansın 1909 yılındaki kuruluşunun yanlış anlaşılması fakat bir de 1948 yılı ertesinde bunun üzerine tüy dikilmesi…

Sonuç özetle şöyleydi: Dünya yüzünde Türkiye'de mason locaları bulunduğunu bilen ve Türkiye Büyük Locası'nı "düzenli bir obediyans" olarak tanıyanların sayısı pek azdı. Bunlar da Uluslararası Masonluk Birliği'nin 1950 yılındaki dağılmasından sonra Anglosakson Masonluğu Topluluğu'na katılmayıp, Liberal Masonluk cephesinde kalmış olan Avrupa ve Lâtin Amerika obediyanslarının sadece birkaçından oluşuyordu.

■ ■ ■

1959 yılında, dünyadaki diğer obediyanslarla tanışmak ve masonca kardeşlik ilişkileri kurmak üzere girişimlere başlandı.

Bu girişimleri, o sıralarda Türkiye Büyük Locası'nın büyük kâtibi (sekreteri) olan **Enver Necdet Egeran** yürütüyordu. Bir-iki obediyans, Türkiye Büyük Locası'nın bu girişimine olumlu yanıt verdi. Çoğunluğu ise öncelikle İngiltere Birleşik Büyük Locası tarafından tanınmış olması ya da bu büyük locanın **"Tanıma Koşulları"**na uyum sağlaması gerektiğini bildirdi.

Tüm bunlardan anlaşılan şuydu: Türk Masonluğu ve onu temsilen Türkiye Büyük Locası dünyada çok daha yaygın bir şekilde tanınmak, uluslararası boyuttaki masonik ilişkilerini geliştirmek istemindeyse, bunun tek çıkar yolu **Anglosakson Masonluğu**'na yönelmekti.

Enver Necdet Egeran, konuyu Büyük Üstat Ahmet Salih Korur'a açtı. O ise zaten bireysel olarak "Gelenekçi Masonluk" anlayışına eğilimliydi. Dolayısıyla Enver Necdet Egeran'a girişimlerini somut sonuçlar alacak biçimde sürdürmesi bakımından izin ve destek verdi.

Yazar, Enver Necdet Egeran'ın Masonluk dışındaki kimliğinden hiç söz etmemiş. Oysa bu da bir bakınma önemli. Maden ve Petrol Jeolojisi mühendisiydi ve bu alanda önemli devlet hizmetlerinde bulunmuştu. 1960'lı yıllarda ise Türkiye'de petrol araştırmaları yapan Amerikan Mobil şirketinin genel müdürüydü.

Anglosakson Masonluğu'na Yöneliş

Önce 1960 yılında Ahmet Salih Korur'un Masonluktan ayrılmak zorunda kalışı, ardından da büyük loca merkezinin İstanbul'a taşınması Enver Necdet Egeran'ın başlatmış olduğu girişimlere sekte vurdu.

Fakat yılmadı. Kurmuş olduğu iletişimi geliştirerek sürdürdü. Büyük Loca bu bağlamda kendisine özel bir izin ya da yetki vermemiş olsa bile Türk Masonluğu adına bireysel çalışmalar yaptı hatta bu bağlamda olağanüstü çaba gösterdi. İskoçya Büyük Locası'nın büyük sekreteri ile yapmış olduğu yazışmalardan şöyle bir sonuç çıkıyordu:

"Türkiye Büyük Locası'nın düzenli bir masonik örgüt olarak tanınabilmesi için öteden beri Türkiye'de uygulanagelmiş örgütlenme biçimi, dolayısıyla tüzükleri, ayrıca ritüelleri üzerinde birtakım değişiklikler yapılması gereklidir."

İskoçya Büyük Locası'nın büyük sekreteri, gelecekte İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın Türkiye Büyük Locası'nı "düzenli bir obediyans" olarak tanıması bakımından kolaylık sağlanabilmesi için ayrıca bir de **"Konsekrasyon Töreni"** uygulanmasını öneriyordu.

Türk Masonluğu'nun o günlerdeki ortamı ve Türk masonları arasında ileri gelenlerin çoğunluğunun görüşleri, böyle bir uygulamaya elverişli değildi.

Bu yüzden Egeran'ın girişimleri sonuçsuz kaldı. Bunu "elverişli ortamın bulunacağı bir tarihe ertelendi" biçiminde de yorumlayabiliriz.

■ ■ ■

Özellikle Ankara'daki locaların direnişine karşın Türkiye Büyük Locası'nın merkezi İstanbul'a taşındıktan sonra, dış ilişkilerin sıcak tutulması bakımından gerekli olan yazışmaları yeni büyük kâtip **Nafiz Zeki Ekemen** yürüttü.

Bu arada önce büyük birinci nazır, daha sonra da Ankara'daki büyük üstat kaymakamı olan Enver Necdet Egeran da sık sık çıktığı yurt dışı iş gezileri sırasında Anglosakson Masonluğu topluluğundaki yabancı obediyanslarla ilişkileri geliştirmek bakımından girişimlerini sürdürdü.

■ ■ ■

Az sonra hemen tüm basın organlarında sakız gibi çiğnenip tüm yurtta büyük yankı uyandırması sağlanmış olan "gerçek dışı belge olayı"nı anlatacağız. 1964 yılı sonlarına doğru çıkan bu olay, Türk masonlar arasında büyük huzursuzluk doğmasına neden oldu.

Türkiye Büyük Locası Genel Kurulu, özellikle bu konunun görüşülmesi için toplantıya çağrıldı.

Şimdi şu olaya bakın:

1965 yılının Mayıs ayı başında yapılan bu toplantının ikinci günkü oturumunun gündemine ***"İskoçya Büyük Locası'ndan gelen konuklarla tanışma töreni"*** diye bir madde eklenmişti.

Bunun anlamı neydi?.. Şimdi böyle bir şeyin sırası mıydı?

Genel Kurul çok önemli iç işleriyle uğraşırken bir de yabancı konuklarla mı ilgilenecekti?

Üstelik bu nasıl bir törendi?.. "Türk masonlarının ve konukların karşılıklı olarak birbirlerini karşılıklı tanımaları için düzenlenen bir protokol töreni" mi, yoksa "Konuklar ile birlikte ortaklaşa düzenlenen ve masonik anlamda tanışmayısağlama amacına yönelik bir tören" mi?

Kimsenin bu konuda doğru dürüst sayılabilecek bir bilgisi yoktu ama ortam öylesine karışık, öylesine gergindi ki bunun üzerinde duran olmadı. (Biz burada önemsiz olanak niteledik ama o sırada "gerçek dışı belge verilmesi olayı" ilk ve en önemli gündem konusuydu.)

Konsekrasyon Töreni

Büyük Loca genel kuruluna katılan masonlar, içinde bulundukları keyifsiz ortamın etkisiyle gündemdeki bu törenin uygulanışını da pek önemseyemediler. 29 Nisan 1965 günü Türkiye Büyük Locası'nda, İskoçya Büyük Locası'ndan gelmiş olan konuklar, Büyük Üstat Kaymakamı Enver Necdet Egeran ile birlikte Konsekrasyon Töreni'ni uyguladılar.

Bu törenin anlamı, niteliği ve nasıl yapıldığı sorulabilir.

Ünlü masonik araştırıcı ve yazarlardan Fikret Çeltikçi'nin ***"Hür Masonluk Tarihinden Notlar"*** adlı yapıtında, bu törenin uygulanışı anlatılmış. Biz de onun anlatımını burada olduğu gibi (yorumsuz) aktaralım.

"Bu tören Mason lisanında «Consécration» adını almaktadır. Bizim otoritelerimiz bu sözcüğü «Tanzim» olarak tercüme etmişlerdir. Anlam itibariyle bu çeviride bir terslik görülmeyebilir. Bu «consécration» işiyle Türkiye Büyük Locası'nı düzenli kılmak, kullanılan deyimle tanzim etmek, -Fransızca deyimle de «régularisé» etmek- istenmiştir. Fransızca aslından hareket edilince bu sözcüğün anlamı «bir şeyin veya bir kişinin dinî bir maksat için tanımlanması, tahsisi» olarak kabulü gerekir. Örneğin bir mabedin «consécration»u gibi. Genel lisan anlamında da bu sözcükle bir şeye tahsis etme, ayırma, bağlama manâları anlaşılır. Şu kadarı var ki kelimenin ilk anlamında bir şeyin kutsal kabul edilerek Tanrı'nın emrine tahsis etme fikri bulunmaktadır.

Türk Mason topluluğuna tanzim işi olarak tanıttırılan «Consécration töreni sembolik ve alegorik birtakım anlamları içeren ve gerçekten çok eski devirlerden kalma bir çeşit âyinden farklı değildir. Böylece uygulanan merasimle Türkiye Büyük Locası Tanrı yoluna adanmış kabul edilmiş sayılmaktadır.

Bu tören için İskoçya Büyük Locası Büyük Üstadı Lord Bruce birader Büyük Kâtibi Buchan biraderle İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'da kendisine Sime biraderle, İskoçya Büyük Locası tarafından fahrî ikinci nazır seçilen Necdet Egeran birader eşlik etmişlerdir.

Bu merasim gerçekten dinî bir törene benzemektedir. Bu merasimde Türkiye Büyük Locası Tanrı'ya hizmet etmek için düzenli kılınmış ve bu hal tören süresince bütün dünyaya ilân edilmiştir. Bu nedenle törenin gerçekten dinî bir mahiyet taşıdığını söylemek mümkündür. Ancak aslında bu törenin çok eskilere kadar uzanan bir mazisi olduğu bilinirse bu töreni birçok eski ritlerde uygulanan törenlere eş değerde görülen sembolik bir merasim olarak kabul etmek mümkündür. Bu itibarla da bu tören Masonik geleneklere uygun güzel törenlerden biri olarak kabul edilebilir."

Bu açıklama gerekliydi. Yazarın bunu daha önce yapmış olması beklenirdi. Fakat o, bir başka masonun anlatımını aktarmakla yetinmiş,

Fikret Çeltikçi'nin belirtmiş olduğu üzere bu tören dinsel esinlenmeli olduğu için bir "Hıristiyan âyini"ni andırmaktadır. İlk kez 1813 yılında İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın kuruluşu sırasında uygulanmıştır.

Daha sonra Anglosakson Masonluğu'nda her bir yeni loca ya da büyük locanın kuruluşu sırasında uygulanması gelenekselleştirilmiştir.

Törenin en önemli bölümü, bir yandan İncil'den ilâhîler okunurken diğer yandan mabede **"buğday"**, **"şarap"** ve **"zeytinyağı"** serpilmesidir.

Bunun gerekçesini kısaca şöyle belirtebiliriz:

M.Ö. 10. yüzyılda Kudüs'te inşa edildiği söylenen **Süleyman Mabedi** için gerekli olan tüm keresteyi ve diğer birçok malzemeyi Sur Kralı Hıram sağlayarak göndermiş. Hz. Süleyman da Sur kralına borcunu buğday, şarap ve zeytinyağı ile ödemiş.

Anglosakson Masonluğu'nda, bu üç öğeden buğday "ilâhî iyilik", şarap "neşe ve mutluluk", zeytinyağı ise "huzur ve bereket" kavramlarının simgesi olarak benimsenmektedir.

Bu açıklamalardan sonra şimdi asıl konumuza dönelim…

Türkiye Büyük Locası'nın yukarıda değindiğimiz genel kurul toplantısına ilişkin tutanaklarda, yapılmış olan bu tören kısaca anlatılmış fakat bu anlatımda "konsekrasyon" terimine değinilmemişti.

Zaten Enver Necdet Egeran da bu tören uygulanmadan önce İskoçya Büyük Locası'nın büyük sekreteriyle yürüttüğü yazışmalar sırasında böyle bir törenin Türkiye'deki masonların tepkilerini uyandırabileceğine dair endişesini belirtmiş, dolayısıyla törenin olabildiğince basitleştirilip kısaltılarak uygulanması ricasında bulunmuştu.

O tarihlerde bu konuda hiçbir ayrıntılı açıklamada bulunulmamasına özen gösterildi. Bu törenin asıl amacı daha sonra ortaya kondu.

■ ■ ■

Türkiye Büyük Locası'nda uygulanmış olan konsekrasyon törenine henüz sırası gelmeden fakat sözün gelişi öyle gerektirdiğinden değinmiş olduk.

Şimdi bundan birkaç ay öncesine dönelim.

Aslında öncesi anlatılıp konsekrasyon konusuna sonra gelinseydi daha iyiydi.

Gerçek Dışı Belge Olayı

Bu olayın üzerinden 60 yıldan fazla süre geçti.

Genç masonlar bu konuyu özellikle araştırıp okumamışlarsa, zihinlerinde ancak hayal meyal tasarlayabiliyordur. Belki hiç duymamış olanlar bile vardır.

Zaman, böyle keyifsiz olayları tarihte canlı tutmak yerine küllendiriyor. Canlı tutulduğu yıllar oldu elbette ama onlar da geldi geçti. Sonradan masonlar arasında yaşanmış birçok olay da yazıya geçirilmemiş olduğu için unutuldu gitti.

1964 yılında Süleyman Demirel, Adalet Partisi'nin genel başkanlığına aday olmuştu.

Demirel'i istemeyenler, parti örgütünde onu gözden düşürebilmek için bir karşıt propagandaya girişmişti. Onu yıpratabilmek amacıyla ileri sürdükleri birçok olumsuzluğun yanı sıra bir de "mason" olduğunu ortaya attılar. Bunun kanıtı olarak da birkaç yıl önce Ankara'daki "Bilgi" adlı locanın bastırmış olup üyelerinin kısa kimlik bilgilerini fotoğraflarıyla birlikte içeren bir kitapçığın ilgili sayfasını dağıtıp her yerde yayımlanmasını sağladılar.

Şöyle düşünüyor olabilirsiniz:

«Demirel'in "mason" olması ya da olmaması ne değiştirirdi ki?.. Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye'de de masonların politikada, parti yönetiminde, devlet mekanizmasında yer almaları uygun olmayan ya da görülmemiş bir şey miydi?»

Öyle demeyin... İzleyecek bölümde ülkemizde Masonluğun nasıl yanlış ve kötü tanıtılmış olduğunu göreceğiz. Onun için şimdi bu konuya girmiyoruz.

Fakat şunu söyleyebiliriz:

Genel eğilimi tutucu (muhafazakâr) olan bir politik partide liderliğe soyunan bir kimsenin mason olması hiç de hoş karşılanmaz. Gelişmiş ülkelerin bazılarında mason olmak, belki politika alanındaki böyle bir atılımda kişiye avantaj bile sağlayabilir. Türkiye'de ise günümüzde bile henüz öyle bir düzeye erişilememiş olduğu için, açığa çıkarılan bu durum Demirel'i zora sokmuştu.

Elbette şunu sorarsınız: *«Süleyman Demirel gerçekten mason muydu yoksa bu bir düzmece iddia mıydı?»*

Bunu sormakta haklısınız çünkü politika alanında böyle düzmece iddialar çok görülmüştür.

Masonluk ile bağlantılı değildir bu… Toplumun hoşlanmadığı bir şey bulunur.

Diyelim ki, Ateistlik!... Yıpratılacak kişinin Ateist olduğu ileri sürülür. Diyelim ki, o kişi aslında hiç de Ateist değil; belki dinsel yükümlülüklerini tam olarak yerine getiren bir dindar değil ama Ateist de değil.

Ancak bu iddia ortaya konunca, tıpkı Ortaçağda Engizisyon karşısında olduğu gibi iddiayı ileri sürenin değil kişinin kendisinin öyle olmadığını kanıtlaması gerek. Onu yapana dek atı alan Üsküdar'ı çoktan geçmiş olabilir.

Fakat Süleyman Demirel hızla çare bulmayı bildi. O mu bildi yoksa bunu onu destekleyenler mi sağladı, ayrı konu.

1956 yılında Masonluğa girmişti; daha Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası kurulmadan önce…

Demek ki, üzerinden 8 yıl geçmiş.

Ancak pek hoşlanmamış, kısa bir süre sonra ilgisini yitirmişti.

Yıllardan beri loca toplantılarına katılmadığı için çoktan "düzensiz" ilan edilmiş olması gerekirdi.

Öyle bile olsaydı politika sahnesinde oynanan oyun değişmezdi. Politika "düzenli mason" ile "düzensiz olmuş mason" arasında hiçbir fark gözetmez ki…

Fakat bu olayın sonrası, Türk Masonluğu'nu ilgilendiren bölümü farklı olabilirdi.

Ne var ki, Demirel'in büyük locanın üye kütüğündeki kaydı silinmemişti. Ancak bunu kendisi de bilmiyordu. Ona sorulursa Masonluk ile hiçbir ilgisi yoktu.

Ona göre öyleydi ama "Bilgi" adlı locanın belgelerinde adı geçiyordu. Üstelik resimli bir almanakta… (Böyle bir belgenin yarısı Atatürk için bulunmuş olsaydı, onun da Masonluğa hiç olmazsa girip çıkmış olduğu kanıtlanabilirdi.)

Hakkında yapılmakta olan olumsuz propagandayı çürütebilmek için güvendiği eski arkadaşlarından **Hikmet Turat**'a başvurdu.

O da gidip konuyu Büyük Üstat Kaymakamı Enver Necdet Egeran'a anlattı. Bu konunun ülkemiz için çok önemli olduğunu belirterek olanak varsa yardımcı olması ricasında bulundu.

Bu noktada, ilişkinin kaynağının anlaşılabilmesi bakımından Hikmet Turat'ın kim olduğu da belirtilmeliydi. 1954 yılında kurulmuş olan Devlet Su İşleri'nin ilk genel müdürüydü. Ertesi yıl, bu görevi Süleyman Demiel'e devretmişti.

Egeran önce Türk Yükseltme Derneği'nin Ankara şubesindeki üye kayıt defterinde Süleyman Demirel'in adının geçip geçmediğini incelettirdi.

Yoktu.

Olmadığını görünce, "dernek üyeleri arasında adının bulunmadığı"nı belirten bir belge düzenleyip imzalayarak Hikmet Turat'a verdi.

Demirel de bu belgeyi Adalet Partisi'nin ertesi gün düzenlenen kongresinde mason olduğuna ilişkin iddiaları yalanlamak amacıyla kullandı; eline aldığı dernek yazısını sallaya sallaya göstererek…

Sonuç: Süleyman Demirel Adalet Partisi'ne genel başkan seçildi. Bundan sonra politik yaşamını sürdürdü. İşin o bölümü bizi ilgilendirmiyor.

Yurt çapında hayli yankı uyandıran ve bir süre için kamuoyunun yakın ilgisini çeken bu olay, masonlar arasında çok daha fazla çalkantı yarattı; uzunca bir süre localarda huzursuzluk doğmasına neden oldu.

Kamuoyunda ise unutuldu gitti.

Ancak Türk Masonluğu'nun bölünmesine yol açan olay bu değildir. Bu bir başlangıç bile değildir. Bundan sonraki asıl olaylar zincirinin ilk halkası olabilir ama hepsi o kadar…

■ ■ ■

Bununla birlikte buradaki bir çelişki dikkatinizi çekmiş olmalıdır.

Bilmiyorsanız şöyle demelisiniz: *«Süleyman Demirel'in hem kaydının silinmemiş olduğu hem de dernek üyelerinin arasında adının bulunamadığı söylendi. Bu nasıl açıklanır?»*

Daha sonraki olaylar sırasında kimi masonlar da bunun açıklanmasını istemişti.

Doğru ya da yanlış, şöyle bir açıklama yapılmıştı:

> *"1960 yılında Türk Yükseltme Derneği'nin merkezi Ankara'dan İstanbul'a taşınırken, locaların matrikül kayıtlarında yer yer karışıklıklar olmuştu. Merkezdeki kayıtlar ile Ankara ve İzmir'deki kayıtlar birbirini tutmuyordu. Bu arada, Demirel'in üyesi olduğu* ***Bilgi Locası****, sadece masonik etkinliklerini sürdürmekte olan üyelerinin adlarını içeren bir liste vermiş, bırakın düzensiz olmuş ya da kendi dilekleriyle ayrılmış (istifa etmiş) olanları, loca çalışmalarına katılmayan üyelerini bile göz ardı etmişti. Bu yüzden, Süleyman Demirel'in derneğin Ankara şubesinde kaydı görünmüyordu."*

Bunun gerçekten de öyle olup olmadığının tartışılmasının hiçbir yararı yoktur.

Doğru ise, yalnızca zaten çalınmış olan minareye bir kılıf uydurulmuş demektir.

Çünkü Egeran, Süleyman Demirel'in Masonluğa girmiş olduğunu bilmiyor değildi elbette; bilmezden gelmişti, o kadar...

■ ■ ■

Kamuoyundaki yankılanma ile localardaki çalkalanmanın nedenleri birbirinden hayli farklıydı.

Kamuoyu ya da basın organları için ilgi konusu, Süleyman Demirel'in gerçekten "mason" olup olmadığıydı. Sadece şöyle bir soruya yanıt aranıyordu: *"Acaba Süleyman Demirel'in mason olduğunu ileri sürenlerin gösterdiği kanıtlar mı düzmecedir, yoksa mason derneği mi yalan bildirimde bulunarak kendine göre değerli bir üyesini korumaya çalışıyor?.. Bu işin sahne arkasında Masonluğun Türkiye'de iç politikayı kontrol etmek gibi bir niyeti mi var?"*

Bu işin nereye sürüklenebileceğini görüyor musunuz?.. Diğer bazı ülkelerdeki gibi, Türkiye'de de Masonluk devleti ele geçirmeye çalışmakla suçlanacak!

Masonlar ise olaya şöyle bakıyordu: *"Süleyman Demirel'in Masonluğa girmiş çıkmış olup olmamasının hiçbir önemi yoktur. Bu olsa olsa politikacıları ilgilendirebilir. Bizim için önemli olan, böyle bir belgenin nasıl olup da verilmiş olduğudur. Kaldı ki söz konusu üyelik sorunu doğrudan politikayla bağlantılıdır. Dolayısıyla bu olay Masonluğu politikaya sokmak, politik emeller uğruna kullanmak demektir."*

Kimi masonlar, böyle bir belgenin verilmesini Türk ulusunun genel yararı bakımından geçerli sayılabilecek bir gerekçeye bağlamaktaydı: *"Büyük bir politik partinin genel başkanlığına aşırı tutucu bir kimsenin gelmesindense, sonradan ilgisini yitirmiş ve aramızdan ayrılmış olsa bile Masonluğa yaraşır görülerek alınmış bir kimsenin gelmesi, yurdumuz için daha yararlıdır. Kardeşlerimizin buna yardım etmiş olması, ulusal çıkarları gözettiklerinin bir göstergesidir."*

Buna karşılık kimi masonlar da bu görüşe şiddetle ve şöyle karşı çıkmaktaydı: *"Mason olduğu halde politik tasarımları uğruna bunun aksini kanıtlamaya çalışan, bu amaçla kullanmak üzere bir belge almak için yetkili kardeşlerimize başvuran bir kimsenin Masonluğa yaraşırlığından söz edilemez. Kaldı ki herhangi bir derneğe üye olan bir kimseye, isteği üzerine üyeliğini gösterir bir belge verilebilir ama ilgili ve yetkili devlet organlarınca resmen istenmedikçe bunun tersi söz konusu olamaz."*

Bu görüşte, önce belgeyi isteyen, sonra da belgeyi veren kişi suçlanıyordu.

Hiç kimse böyle bir belgenin sağlanması konusunda kimin ve niçin aracılık ettiği konusu üzerinde durmadı. Nitekim çok yıllar sonra bu kitabın yazarı ile Enver Necdet Egeran arasındaki bir şöyleşide, Egeran bu konuya parmak basmış, o tarihlerde herkesin kendisinin üzerine geldiğini fakat bu sorunu asıl kurgulamış olanlar hakkında hiçbir soruşturma açılmadığını, kendisinin âdeta *"günah keçisi"* durumuna düştüğünü söylemişti.

Yazar, kendi anısını da anlatıyor… İlginç. Fakat burada o sözü edilen kişinin adına değinmemiş. O ise, belgelenmemişse de belli: Hikmet Turat.

■ ■ ■

Türkiye Büyük Locası'nın İstanbul'daki yetkili yöneticileri olayı kamuoyu gibi gazetelerden öğrendi.

Önceleri söz konusu belgenin düzmece olduğunu sandılar. İnsanın böyle bir belgenin verilebileceğine bir türlü inanası gelmiyordu. Fakat sonra söz konusu belgenin hiç de düzmece olmadığı anlaşıldı.

Bunun üzerine Türkiye Büyük Locası adına Büyük Kâtip Nafiz Zeki Ekemen'in imzasıyla 28 Aralık 1964 tarihinde tüm localara bir genelge gönderildi.

Bu genelgede, o tarihlerde öylesi daha uygun görüldüğü için Süleyman Demirel'in adının belirtilmesinden özellikle sakınılarak *"bir muhterem zat"* denilmesiyle yetinilmiş ve özetle şu konulara değinilmişti:

- Söz konusu kişinin adı güya üyesi olduğu ileri sürülen Bilgi Locası'nın matrikülünde yoktur.
- Başvurusu kabul edilmemiş, isteyerek ayrılmış ve düzensiz ilan edilmiş olan kişilerin listelerinde de söz konusu kişinin adına rastlanamamıştır.
- Söz konusu kişiye Büyük Üstadın ve Büyük Daimî Heyetin *(Yönetim Kurulunun)* bilgisi altında hiçbir belge verilmemiştir.
- Böyle bir belgenin verilmiş olup olmadığı da kesin değildir. Bununla birlikte, eğer verilmişse, bu yetki dışında bir işlemdir.
- Böyle bir belgeyi vererek Türk Yükseltme Derneği'nin etkin politikaya karışmasına yol açacak hareketlerde bulunmuş olanların davranışları olumlu karşılanmayacaktır.

Öyle deniyordu ama sonra o belgeyi Ankara'daki Büyük Üstat Kaymakamı Enver Necdet Egeran'ın imzalamış olduğu anlaşıldı. Oysa birkaç ay sonra yapılacak olan seçimlerde Egeran'ın büyük üstatlığa aday olması bekleniyordu.

Haydi bakalım!.. Ne olacaktı şimdi?

Yazarın şu anlattıklarına bakınız… Bunlar, Türkiye'de Masonluğun tarihini ele alan kitaplarda olmasa gerek. Üstelik yazar bir de yorumunu eklemiş. Yorum olunca tarihçe olur mu?.. Fakat yazar bu bağlamda çok iddialı da değil aslında. Dolayısıyla verdiği bu detaylara inanmayabilir, bunları bir "hikaye" olarak da kabul edebilirsiniz.

■ ■ ■

Büyük Üstat **Ekrem Tok** olaya el koydu. Ankara'da Egeran ile görüştü. Sonra o tarihteki Büyük Daimî Heyet (yönetim kurulu) üyeleriyle tüm locaların üstad-ı muhteremlerini bir ortak toplantıya çağırdı.

Bu toplantıda, olayın aydınlanmış olduğunu, Egeran'ın bundan ötürü pişmanlık duyduğunu, kendisinin de onu masonca hoşgörü ile bağışladığını, bu konunun irdelenmesinin Türk Masonluğu'na çok zarar verebileceğini, bundan ötürü kapatılmasında büyük yarar olacağını belirtti.

Toplantıya katılan kimi masonların yakında yapılacak olan seçimlerde Egeran'ın büyük üstatlığa adaylığını koyması halinde ortaya çok kritik bir durumun çıkabileceğini anımsatmaları üzerine, Büyük Üstat Ekrem Tok bu konunun da görüşülmüş olduğunu belirterek, onun gelecek seçimlerde büyük üstatlığa adaylığını koymayacağı üzerine güvence verdi. Bunun üzerinde daha fazla görüşülmedi; toplantı bitti.

Yazar, sıradan masonlara bile kapalı olması gereken bu toplantının ayrıntılarını nereden elde etmiş acaba? Yoksa uydurmuş mu? Gerçi bu olayları uzun boylu anlatan, belgelerini de veren basılı kitaplar var. Fakat bu bilgilerin o kitaplarda bulunduğu bile kuşkulu.

Masonluğun Türkiye'deki tarihçesinde yer alan "gerçek dışı belge olayı" işte böylece sona erdi.

Olay sona ermesine sona erdi ama tüm bu görüşmeler Türk Masonluğu'nda bundan sonra gelişecek olayların fitilini ateşledi. Çünkü Egeran'a şiddetle karşı olan masonların indinde bu konu henüz kapanmamıştı

Localarda "dehşetli" diyebileceğimiz ölçüde bir kaynaşma vardı.

BÖLÜNME Mİ, AYRILMA MI?

Bu alt başlık altındaki anlatımlar size çok hoşnutsuz gelecek. Bu kitabın yazarı da bunları anlatmaktan hiç hoşlanmıyor. Ancak tarihsel gerçekleri, olan bitenleri yadsıyamayız ki… *«Bunlara boş verin, ayrıntısını hiç öğrenmeyin daha iyi.»* deyip, iki üç tümceyle sadece sonucunu vermekle yetinemeyiz ki… Zaten birçok ayrıntı, belgelenmemiş ve yazıya geçirilmemiş olduğu için o günleri yaşayan masonların belleğinde kalmış, onlar da hayata göz yumunca bilinemeden kalmış.

Yukarıda ne demiştik?..

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası Büyük Üstadı Ekrem Tok, 1965 yılındaki seçimlerde Enver Necdet Egeran'ın büyük üstatlığa aday olması beklentisi üzerine, bu konunun görüşülmüş olduğunu belirterek, şimdiden ona karşı olanlara gelecek seçimlerde adaylığını koymayacağı üzerine güvence vermişti.

Bir başkası adına böyle bir güvence nasıl verilebilir; bunu düşünmek gerek.

Ancak bu durumda pek fazla da düşünülmez çünkü bu güvenceye veren büyük üstattır; onun dediğine güvenilir, inanılır.

Sahiden de öyle mi acaba? Yoksa yazar burada hiciv mi yapmış?

Büyük Üstat Ekrem Tok'un dedikleri tümüyle söylediği gibi çıksaydı, daha bir süre için bu konu localarda dilden dile dolaşır, genel kurul toplantısında enine boyuna tartışılır, sonra da gereği yapılarak kapanırdı.

Neydi bu işin gereği?

Enver Necdet Egeran hakkında Büyük Disiplin Kurulu'nda soruşturma açılması, savunmasının alınması, yargılama yapılması, kusurlu bulunacak olursa uygun düşecek cezanın verilmesi…

Öyle yapılsaydı, Türk Masonluğu o tarihlerde bölünmeye uğramayabilirdi. (Bu alt başlıkta "bölünme mi, ayrılma mı?" dedik; o bir başka konu. Bu işin sonu pratikte öyle olduğu için… Ancak literatürde hep "bölünme" terimi geçer.)

Daha uygun olanı "ayrışma".

Bir süre sonra belki günümüzdeki bölünmüşlük olgusunun gerekçesi olan konu yani farklı Masonluk anlayışları gündeme gelecekti.

Bu konu şu "gerçek dışı belge olayı" ve sonrasındaki gelişmelerden bağımsız olarak ortaya çıktığında, acaba nasıl bir sonuç doğardı?

Bu soruya yanıt verebilmek olanaksızdır.

Ancak bir yorum olsa da şunu demek olanaklıdır: Sonuç 1966 yılındaki gibi olmazdı.

■ ■ ■

Şimdi gelelim Enver Necdet Egeran'ın tutumuna…

O tarihlerde Türk Masonluğu'nun ön saflarından kolay kolay çekilemezdi. Bunu kendisi istemiş olsa bile yapamazdı.

Çünkü böyle bir durumun faturası onun açısında çok ağır olurdu. Yıllarca Türk Masonluğu'nun Anglosakson Masonluğu topluluğuna katılabilmesi için büyük çaba göstermiş, özveride bulunmuştu. İşte şimdi dikmiş, sulayıp bakmış olduğu ağaç meyve vermek üzereydi.

Geri çekilecek olursa, yapılmış olan bunca çalışma ve hazırlık, bunca emek boşa gidebilirdi. Gerçi bu işin ve girişimin bir kişiye bağlı *(şahısla kaim)* olarak yürümemesi gerekirdi ama gerçek öyleydi.

Türk Masonluğu'nun "düzenli" (muntazam) olarak nitelenen Anglosakson Masonluğu topluluğundaki obediyanslarca tanınması doğrultusunda gösterdiği özverili çabalarının yadsınamayacağı bir yana bırakılsa bile kurmuş olduğu bireysel ilişkilerle bu atılımdaki işlevi göz ardı edilemezdi.

Özetle, Enver Necdet Egeran kenarda kalamazdı.

Nitekim "gerçek dışı belge olayı"na girmeden önce anlatmış olduğumuz üzere Türkiye Büyük Locası'nın 29 Nisan 1965 tarihli toplantısında, konsekrasyon töreni bir "oldu bitti" biçiminde uygulanıvermişti.

O sırada çoğunluk sadece "gerçek dışı belge olayı" ile ilgilenmekteydi. Bu konuyu görüşmeyi beklediklerinden, toplantı arasında düzenlenen konsekrasyon uygulamasını pek önemsemedi ve üzerinde durmadılar.

■ ■ ■

Bu işlemin gerekçesini bilmeyen bir kişi şunu sorabilir: *«Konsekrasyon töreninin yapılmış olması demek, bundan böyle Türkiye Büyük Locası'nın Anglosakson Masonluğu topluluğuna katıldığı anlamına mı geliyordu?.. Bu tören yapılınca, Türkiye Büyük Locası önceki niteliğini terk etmiş mi oluyordu?»*

Hayır!.. Anglosakson Masonluğu topluluğuna katılmak için bu tören gerekli ama yeterli değildir. Bunu daha sonra göreceğiz.

Bir loca ya da büyük locada böyle bir törenin yapılmış olması, bunu uygun görmeyenleri hayli rahatsız edebilir ama böylece bir masonik nitelik değişimi olduğu söylenemez. Bu iş "din değiştirmek" gibi bir şey değildir.

Zaten işin aslına, kuralına tam uygun olana bakarsanız, konsekrasyonun önce her bir bağımsız locada yapılması, böylece o locaların "düzenli" hâle getirilmesi, bu localar bir araya gelip bir büyük loca oluşturduktan sonra bir kez de büyük locanın kuruluşunda yapılması gerekir.

Keşke bunu ***"Düzen"*** başlığı altındaki 4. bölümde anlatmış olsaydık. Ancak orada kısa kesmiş, bu konuya hiç değinmeden geçmiştik.

"Bölünmeler" başlığı altındaki 12. bölümde bu terim sadece İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın "Tanıma Koşulları" kapsamındaki 1. maddenin açıklamasında geçmişti. Çünkü bu törenin uygulanması gereği açıkça belirtilmez; sadece "düzenli bir şekilde oluşturulmuş" denir ki, işte bunun içeriğinde yer alır.

1965 Yılındaki İlk Olağanüstü Genel Kurul Toplantısı

Türkiye Büyük Locası'nın daha önce 28 Nisan 1965 tarihinde yapılacağı ilan edilmiş olan genel kurul toplantısı, konsekrasyon töreninin 29 Nisan'a alınması nedeniyle 1 Mayıs'a ertelenmişti.

Bu toplantıda büyük daimî heyetin raporu okunduktan sonra, delegeler konuyu "gerçek dışı belge olayı"na getirdi.

Konu üzerinde Egeran'ın söz alarak açıklama yapması gerekti. Bu olayı "bir masonun bir diğer masona yardımı" olarak niteledi.

Tartışmalar başladı; giderek ateşlendi, çekişme boyutuna bile vardı.

Büyük Üstat Ekrem Tok, bu konunun böyle irdelenmesinin Türk Masonluğu'na onarılmaz hasarlar verebileceğini belirterek tartışmaların kesilmesini rica etti hatta *«Ne olur, yapmayın, etmeyin.»* diye âdeta yalvardı bile…

Birçok delegenin oralı olmayışı üzerine toplantıyı kapatarak ertesi güne bıraktı.

■ ■ ■

Genel Kurulun 2 Mayıs 1965 tarihli oturumundaki olaylar "Türk Masonluğu'nun bölünmesinin başlangıcı" olarak nitelenebilir.

Daha toplantıya başlanır başlanmaz kimi delegeler "gerçek dışı belge olayı" üzerinde görüşme açılmasını istedi. Büyük Üstat buna izin vermedi. Bu kez Genel Kurul'da bu nedenle tartışma çıktı. Ancak Büyük Üstat kararlıydı; hiç kimseye söz vermedi ve hemen seçimlere geçti.

Daha önce Egeran'ın aday olmayacağı üzerine güvence verilmiş bulunmasına karşın, büyük üstatlığa aday olarak gösterildi. O da buna karşı çıkmayarak adaylığı kabul etti.

Yapılan seçim kimilerine göre tüzüklerde belirtilen yöntemlere ve geleneklere uygun, kimine göre aykırıydı. Burada bu konu üzerinde ayrıntılara girmeyecek ve yorum yapmayacağız. Olan şu ki oylama sonucunda Ekrem Tok, **Enver Necdet Egeran**'ın yeni büyük üstat olarak seçildiğini duyurdu.

Bunun üzerine kimi delegeler topluca toplantıyı terk etti.

Ekrem Tok da yeni büyük üstadı görevine getirdi.

Genel Kurul toplantısının bundan sonrası artık pek önemli değil.

■ ■ ■

Enver Necdet Egeran'ın büyük üstatlığa seçilmiş olması, localardan bazılarındaki huzursuzluğu daha da artırdı.

İşin olmayacak yanı, bu konu Yüksek Şûra yönetimindeki atölyelere de yansıdı; bu konudan başka hiçbir şey konuşulmaz oldu. Sonunda yüksek dereceli masonlardan birkaçı doğrudan Yükse Şûra'ya yazılı olarak başvurup budurumael konulmasını, gerekli soruşturmanın "Yüksek Haysiyet Divanı" tarafından yapılmasını istediler.

"Yüksek Haysiyet Divanı", Yüksek Şûra'nın organı oluyor, Büyük Loca'nın benzer organı olan "Büyük Disiplin Kurulu"ndan farklı…

Yüksek Şûra'nın Tutumu

Olayı tümüyle nesnel (objektif) bir yaklaşımla, salt Masonluktaki örgütlenme sistemi ve kuralları bakımından değerlendirecek olursak, bu konunun yalnızca Türkiye Büyük Locası'nı ilgilendirdiğini, Türkiye Yüksek Şûrası'nı olayın içine çekmeye kalkışmanın yanlış olduğunu, böyle bir yanlışlık yapılsa bile Yüksek Şûra'nın bu işe karışmaktan kaçınmasının uygun düşeceğini söyleyebiliriz.

Fakat öyle olmadı. Yüksek Şûra büyük locadaki olayları izlemekle yetinmedi.

Yüksek Haysiyet Divanı toplandı.* Suçlamalar incelendi. Tanıklar dinlendi. Savunmalar alındı.

Sonunda, o sırada ritin 29. derecesinde olan Enver Necdet Egeran'ın Masonluktan çıkarılmasına (ihracına), 33. derecede olan Ekrem Tok'un ise bir yıl süre ile uzaklaştırılmasına karar verildi.

Yüksek Şûra bu kararları onayladı.

Burada bir çelişki göze çarpıyor…

Tamam, Enver Necdet Egeran hakkında bir soruşturma açılacaksa bunun Yüksek Haysiyet Divanı'nda yapılması doğru bir işlemdi. Fakat Ekrem Tok bu kurulda yargılanamazdı. O nedenle bu kitabın yazarının hangisi olduğunu hatırlamadığı yazılı kaynakta bu açıdan bir yanlış bilgi verilmiş olsa gerek…

Ancak Yüksek Şûra'nın bu kararı onaylamış olması, önce bir yanlışlık yapılmış olsa bile bunun giderildiği anlamına gelir. Burada "Yüksek Şûra böyle bir karara vardı." dersek sorun kalmaz.

Buna karşın sorun kalır mıydı, kalmaz mıydı bilinmez ama kendi tüzükleri ve geleneksel yöntemleri uyarınca örgütünün üyeleri hakkında kendince bu kararları veren Yüksek Şûra, bu kadarla kalmayıp bir de Büyük Loca'dan bu kararlara uyulmasını isteyince asıl büyük sorunu yarattı.

Yüksek Şûra'nın bu istemini görüşen Türkiye Büyük Locası Büyük Daimî Heyeti, bunu ***"büyük locanın iç işlerine karışmak"*** olarak niteledi.

Büyük Loca yönetiminin bu tepkisinin, Yüksek Şûra tarafından cezalandırılan masonların unvanlarından ileri geldiği düşünülebilir; biri önceki biri o andaki büyük üstat…

Nitekim bunu böyle yorumlayanlar olmuştur. Fakat konuya salt Yüksek Şûra'nın "ritin egemen otoritesi" olduğu açısından değil, Yüksek Şûra ile Büyük Loca'nın ayrı ayrı birer masonik örgüt olduğu, aralarındaki ilişkinin "konkordato" olarak anılan sözleşme uyarınca yürütüldüğü göz önünde tutulacak olursa, cezalandırılan her kim olursa olsun Büyük Loca'nın bu tepkisini haklı karşılamak gerekir.

«Neden? Bir mason bu kuruluşlardan herhangi birinin yetkili kurulunca cezalandırılırsa, diğerinin de ona uyması gerekmez mi?» diye sorabilirsiniz.

Bunun için âdeta gelenekselleşmiş uygulamalara bakılabilir.

O zaman yanıt "Hayır gerekmeyebilir" olur.

Daha doğrusu ise ilgili kurumların arasındaki ilişkinin düzenleniş ve yürütülüş tarzına bakmaktır.

Kaldı ki, o tarihte bu iki kurum arasında yürürlükte bulunan bir **"konkordato"** vardı.

---

* Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nde Yüksek Haysiyet Divanı (Yüksel Disiplin Kurulu) ritin 31. derecesidir.

O sözleşmede Büyük Loca'da alınacak bir ceza kararına Yüksek Şûra'nın da uyacağı yazılıydı. Fakat Büyük Loca, Yüksek Şûra'nın aldığı bir disiplin cezası kararını kendi örgütünde uygulamak zorunda değildi.

Bazı yazı ve kitaplarda bunun öyle değil, karşılıklı olarak uyulacağı tarzında belirtildiğini görebilirsiniz.* Ancak o kural daha sonra, 1966 yılında bağıtlanmış olan bir sonraki konkordatonun gereğidir.

■ ■ ■

Bu kez durup dururken Büyük Loca ile Yüksek Şûra arasında da bir çekişmedir başladı. Büyük Üstat Kaymakamı Nuri Pere, localara gönderdiği bir genelgede Yüksek Şûra'nın büyük locaya karışma hakkı ve yetkisi olmadığını belirtti.

Bunun üzerine Yüksek Şûra'nın Hâkim Büyük Âmiri Hazım Atıf Kuyucak da bir bildirge yayımlayarak, gerekli görürlerse Türkiye Büyük Locası ile olan ilişkilerini kesebileceklerini açıkladı.

Bir kez daha çıkın işin içinden…

Biraz daha anlayışlı olamazlar mıydı?

Böyle bir konu kurumsal boyutta birbirlerine girmelerini gerektirecek kadar önemli miydi?

Çözümü bulunamaz mıydı?

Türk Masonluğu'nun sırf bundan ötürü bölünmeye doğru gittiğini göremiyorlar mıydı?

Biraz abartılmış… Öyle bir eğilim hiç de söz konusu olmayabilirdi.

■ ■ ■

Türk Masonluğu 1935 yılında uykuya girerken büyük bir hata yapılmış, bundan ötürü "Uyku Dönemi" 13 yıl sürmüştü.

Şimdi yapılan ikinci büyük hataydı ve bu kez bu hata Türk Masonluğu'nun bölünmesine, daha doğrusu bir ayrışmaya yol açacaktı.

Ne yazık ki bunu görememişler ya da kendi bildiklerinden şaşmamakta direterek umursamamışlardı.

Egeran'ın Ayrılması

Türkiye Büyük Locası'nın yönetimindeki masonlar localarda sonu gelmeyen kaynaşmayı bir türlü gideremedi. Hatta bazı locaların üstad-ı muhteremleri yazılı olarak Büyük Üstat Enver Necdet Egeran'ın görevden ayrılmasını istedi.

---

* Örneğin Murat Özgen Ayfer'in ***"Masonluk Nedir ve Nasıldır?"*** adlı kitabının ilk iki basımında böyle yazılmıştır. Bunun kaynağı ise 1966 tarihinde yayınlanmış ***"Türk Masonluğu İçinde Bir Olay ve Tahlili"*** adlı bir kitapçıktır. Yazar bu konudaki yanılgısını sonradan, aldığı bir uyarı üzerine fark etmiş ve kitabının üçüncü basımında bu yanlışı gidermiştir.

Baskılara dayanamayan Büyük Loca Daimî Heyeti *(Yönetim Kurulu)* topluca görevi bırakma ve Genel Kurulu 5 Aralık 1965 günü yapılacak olağanüstü toplantıya çağırma kararı aldı.

Büyük Üstat Enver Necdet Egeran ise görevi bırakmakla kalmadı; 14 Kasım 1965 tarihinde yayımladığı ve ***"Büyük Üstadın Veda Mesajı"*** başlığı altındaki genelgesiyle Masonluktan istifa ettiğini bildirdi.

■ ■ ■

5 Aralık 1965 günü Genel Kurul toplantısına katılmak üzere gelen delegeler, içeriye girdiklerinde Egeran'ın önceden büyük üstat kürsüsüne geçmiş olduğunu gördü.

Burada bir açıklama gerekirdi hatta bu açıklama daha önce yapılmış olmalıydı: Masonik yöntem uyarınca bir genel kurulun ayrıca bir başkanı olmuyor, bu toplantıyı büyük üstat yönetiyor. Ancak dernek genel kurulu yapılırsa, yasa nasıl olmasını gerektiriyorsa öyle yapılıyor.

Nitekim Egeran, Genel Kurul toplantısını "büyük üstat" niteliğiyle açtı. Sonra, üyesi olduğu Ankara'daki Bilgi Locası'nın Büyük Daimî Heyet'e bir yazı göndererek istifasını kabul etmemiş olduğunu bildirdiğini, kendisinin de bunun üzerine ayrılmaktan vazgeçtiğini söyledi.

Neden böyle olmuştu?

Bilinmiyor. Yapılmış birçok yorum var. Hepsini burada sıralamanın gereği yok. Şöyle diyebiliriz: Kimileri üzerine varmış, vazgeçmesini sağlamışlardı.

Bu toplantıda da söz isteyenlere söz verilmedi. Önce Büyük Daimî Heyet'in istifası oylanarak kabul edildi ve hemen seçimlere geçildi. Yapılan oylama sonucunda **Hayrullah Örs**, yeni büyük üstat olarak seçildi. Egeran hemen yeni büyük üstadı görevine getirdi ve ardından yeni büyük görevlilerin seçimi yapıldı.

Yeni Büyük Üstat Hayrullah Örs, yaptığı ilk konuşmada kendinden önceki iki büyük üstadın görüşlerinin paralelinde bir tutum benimseyerek uygulayacağını ortaya koydu.

Nitekim 7 Şubat 1966 tarihinde Büyük Üstadın imzasıyla Yüksek Şûra'ya gönderilen bir yazıda, Enver Necdet Egeran ile Ekrem Tok hakkında alınmış olan kararın Türkiye Büyük Locası açısından geçerli sayılamayacağı bildirildi. Aynı tarihi taşıyan bir diğer yazıyla ise gerekçeleri açıklanarak Türkiye Yüksek Şûrası ile Türkiye Büyük Locası arasında yürürlükte olan konkordatoyu gözden geçirmek üzere çalışmalara başlanması konusunda öneride bulunuldu.

Yüksek Şûra ise bunun üzerine konkordatonun tek yanlı olarak feshedildiğini bildirdi.

Artık "gerçek dışı belge olayı" ve sonrası tümüyle bir yana bırakılmış, geriye Büyük Loca ile Yüksek Şûra arasındaki uyuşmazlık kalmıştı. Her mason konuyu sadece kendi görüşünün doğru olduğunu savunarak değerlendiriyordu. Öyle aşırılıklara kaçılıyordu ki, Türk Masonluğu "büyük locadan yana olanlar" ve "yüksek şûradan yana olanlar" diye iki karşıt kampa ayrılmış gibiydi.

Bir Değişik Değerlendirme

Bir değerlendirmeye göre Türk Masonluğu içinde ortaya çıkan bu çekişmelerin asıl nedeni ne "gerçek dışı belge olayı" ne de "Anglosakson Masonluğu'na yönelme" idi.

Türkiye Büyük Locası'nın genel kurul toplantısındaki tartışmalar da aslında perde arkasında kalmış bir başka nedenden kaynaklanıyordu.

Bu başka neden Büyük Loca ile Yüksek Şûra arasındaki uyuşmazlık gibi görünüyordu ama aslında iki kurum arasında değil, iki kişi arasındaydı.

Bu iki kişinin adı size hiç de yabancı değil… Biri **Enver Necdet Egeran**, diğeri **Hazım Atıf Kuyucak**.

Türk Masonluğu'nun en üst yönetimsel düzeylerine çıkmış olan bu iki masonçok eskiden tanışırdı. Hazım Atıf Kuyucak, Enver Necdet Egeran'ın genel müdürü olduğu Mobil şirketinin sürekli danışmanıydı ve ondan daha eskiydi.

Hiç geçinemezlerdi.

İkisi de politikayla etkin olarak haşır neşir değildi ama tutum ve yeğlemeleri taban tabana zıttı. Karşıt partilerden yana oluşları özel yaşamlarında da onları karşı karşıya getirir, aralarında uzun tartışmalar çıkardı.

Bunlar doğru olabilir… Anlatan kişi gençliğinde izlemiş.

Fakat iki masonun bireysel boyuttaki geçimsizliğinin tüm Türk Masonluğu'nu bu ölçüde etkileyebilmesi hiç de kabul edilebilecek bir olasılık değil.

Bununla birlikte, Türk masonik yazınında bu varsayıma da yer verilmiş olduğu için, biz de burada hiç olmazsa özetlemeden geçemedik.*

Bölünmenin Oluşumu

Yukarıda anlatmış olduğumuz tüm çekişmelere karşın Türkiye'deki Masonluk henüz bölünmemişti; daha önce değinmiş olduğumuz üzere bölünmeyebilirdi de…

Ancak bunları izleyen olaylar yangını söndürmek yerine daha da alevlendirdi. Sonunda bölünme ya da ayrışma kaçınılmaz oldu.

Türkiye Büyük Locası'nın 22-23 Nisan 1966 tarihinde yapılan Genel Kurul toplantısında, bir yıl kadar önce yapılmış olan konsekrasyon töreni üzerinde özenle ve ayrıntılı bir şekilde duruldu.

Ardından bir "rit değişikliği" yapılacağı belirtildi.

Bu, bir bakıma Büyük Loca'nın öteden beri uygulanan Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nden kopacağı anlamına geliyor ama açıkça söylenmiyordu. Sadece isteyenlerin yüksek derecelerdeki çalışmalarını sürdürmesine izin verilmişti.

---

* Yalçın İlter: ***"Türk Masonluğunda 1965 Olaylarına 30 Yıl Sonra Değişik Bir Bakış"***, Mason Dergisi Sayı 98/1996

Beri yanda localardaki kaynaşma hâlâ dinmemişti.

Büyük Üstat Hayrullah Örs, localarda bu konular üzerinde tartışma yapılmasını yasakladı. Bu kadarla da yetinmedi; katıldığı loca toplantılarında bu konudaki görüşmeleri engellemeye girişti; direniş hâlinde yetkisini kullanarak locanın oturumuna son verdi.

Bunun üzerine özellikle İstanbul ve İzmir'de kimi masonlar localarından istifa etmeye başladı.

Yazılı istifasını bile vermeden ayrılanlar da oldu.

Ancak hepsi ayrı ayrı locaların üyeleri olduğu için, genelde loca çalışmaları pek etkilenmedi.

Çoğu mason ise "bekle ve gör" tarzında bir tutum takınmayı yeğledi.

Sadece İzmir'de tüm üyeleri topluca ayrılan "Kemal" adlı loca kapandı.

Bir diğer grup mason ise tüm bu olup bitenlerden ötürü Masonluktan öylesine soğudu ki bir daha dönmemek üzere çekip gitti. Ne yazık ki masonların yapıp etmeleri üzerine kuruma küsmüş, "Masonluk" ile "masonlar" arasındaki ayırımı değerlendirememişlerdi.

İkinci Obediyansın Kuruluşu

Localarından ayrılan masonlardan kimileri, kendi aralarında gruplaşarak beşi İstanbul'da, ikisi İzmir'de olmak üzere 7 yeni loca kurdu.

Aslında bunu böyle söylemenin doğru olup olmadığı da tartışılır. Çünkü İzmir'de kurulmuş localardan biri, üyeleri bakımından zaten vardı. İstanbul'da kurulmuş localardan biri de aslında 1964 yılında kurulmuş ama Türkiye Büyük Locası tarafından henüz obediyansa kabul edilmemişti.

Bu localar, 4 Haziran 1966 tarihinde düzenlenen bir konvanda bir araya geldi. Yeni bir büyük loca kurup, adını **"Türkiye Büyük Mason Mahfili"** olarak koydular.

İlk büyük üstat olarak **Orhan Hançerlioğlu** seçildi. Dernekler Kanunu uyarınca oluşturulan derneğin adı da **"Türkiye Büyük Mason Mahfili Derneği"** oldu.

Aynı sıralarda Türkiye Büyük Locası, Yüksek Şûra ile ilişkilerini düzeltmek istedi. Yüksek Şûra'nın tutumu ise katı ve kesindi; hiç yumuşamadı. Türkiye Büyük Mason Mahfili'ni Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin ilk üç simgesel derecesi üzerinde Türkiye'deki tek egemen otorite olarak tanıdı.

■ ■ ■

Türkiye'deki ikinci obediyansı kuranlar, özellikle Yüksek Şûra'nın tutumuna güvenerek daha birçok masonun localarından ayrılıp kendilerine katılacağını umuyordu. Bu umut boşa çıktı. Türkiye Büyük Locası'nın üyelerinin çoğu herhangi bir girişimde bulunmayıp, localarıyla olan bağlarını koparmadı.

Bu nedenle Türkiye Büyük Mason Mahfili çalışmalarına pek az sayıda üye ile başlamak zorunda kaldı.

Yüksek Şûra'nın İkileşmesi

Türkiye Büyük Locası, yüksek dereceli masonların atölye çalışmalarına katılmasını engellemediği için, İstanbul'da Nur-u Ziya Sokağı'ndaki binası ile Yüksek Şûra'nın Tepebaşı'ndaki binası arasında bir gidiş geliş trafiği oluştu.

Bu arada Türkiye Büyük Mason Mahfili İstanbul'da henüz kendine özgü bir yer edinememiş, Yüksek Şûra'nın binasında çalışmaya başlamıştı.

Tarih tekerrür ediyor gibiydi.

İki bina birbirine hayli dik bir yokuşla bağlanıyordu. Böylece "aşağıdaki loca" ve "yukarıdaki loca" diye iki terim çıktı ortaya…

Hatta iki mason akşama doğru Beyoğlu'nda karşılaştıklarında, aralarında şöyle bir diyalog geçebilirdi:

- *Nereye gidiyorsun?*
- *Yukarıya.*
- *Ben bu akşam aşağıdayım.*

Ancak "yukarıda" sadece atölyeler değil, Türkiye Büyük Mason Mahfili'ne bağlı localar da çalışıyordu. Verdiğimiz varsayımsal diyalog, bir masonun atölye, diğerinin Türkiye Büyük Locası'na bağlı bir loca toplantısına gittiğini gösteriyordu. Bu daha sonra, Türkiye Büyük Locası üyesi masonların bundan böyle yüksek derece çalışmalarına katılmalarının yasaklamasına kadar sürdü.

Dolayısıyla söz gelimi terminoloji de değişti.

Bundan böyle yüksek derece atölyeleri göz ardı edilerek, Türkiye Büyük Mason Mahfili'nin üyesi olanlara "yukarıdakiler", Türkiye Büyük Locası'nın üyelerine de "aşağıdakiler" denir oldu.

Bunlara bir diğeri daha eklendi:

Yukarıdakiler = 111'liler; Aşağıdakiler = 25'liler.

İşin ilginç yanı şu ki, bu terimler yalnızca İstanbul'a özgü kalmadı. Yıllarca diğer yörelerde de her iki taraftakilerce öteki obediyansın üyelerini nitelemek üzere genelleştirildi ve alışkanlık edinilerek âdeta obediyansların adlarının bir kısaltması gibi kullanıldı.

■ ■ ■

Türkiye Büyük Mason Mahfili kurulduktan sonra kaynaşma duruldu. Türkiye Büyük Locası, bu durulmanın sorun çıkartmakta olanların ayrılmasının doğal sonucu olduğunu benimsedi.

Ancak Yüksek Şûra içindeki çalkalanmalar henüz dinmemişti. Anlaşılan Yüksek Şûra bu konuda tek beden değildi.

Yüksek Şûra'nın Türkiye Büyük Locası'na karşı takındığı olumsuz tavır nedeniyle, bu kez yüksek derece atölyelerinden kopmalar baş gösterdi. 33. derecedeki masonlardan da ayrılanlar oldu. Hele Yüksek Şûra diğer kimi üyelerini de çıkarınca, atölyelerdeki kopmalar hızlanarak arttı.

Yüksek Şûra'nın İstanbul dışında binası yoktu. Ankara ve İzmir'deki yüksek derece atölyeleri oldum olası Türkiye Büyük Locası'nın binalarında çalışırdı.

Yüksek Şûra'nın takındığı olumsuz tavır üzerine Türkiye Büyük Locası, Ankara ve İzmir'deki binalarında yüksek derece çalışması yapılmasını engelledi. Kısa bir süre sonra da üyelerinin her türlü atölye çalışmasına katılmasını yasakladı.

Yüksek Şûra'dan ayrılmış olan 33. derecedeki on kardeşimiz, artık bu örgütün masonik niteliğini yitirmiş olduğunu ileri sürerek, kendi başlarına yeni bir yüksek şûra kurdu. Hâkim büyük âmir olarak da **Ekrem Tok**'u seçtiler. Yasal olarak kurulan derneğe **"Türkiye Fikir ve Kültür Derneği"** adı verildi.

Türk Masonluğu'nun bölünüşü, örgütsel bakımdan böylece noktalanmış oldu.

Yazar bu noktada şunu da belirtmeliydi: Sonradan Dernekler Kanunu'nda yapılan bir değişiklikle, derneklerin, adlarının kapsamında "Türk" ve "Türkiye" terimlerini kullanmaları kısıtlandı; Bakanlar Kurulu iznine bağlandı. Bu nedenle mason derneklerinin adlarında bu terimler kullanılamaz oldu. Bu bağlamda yapılan başvurulara olumlu yanıt alınamadı. Bir tek Türkiye Fikir ve Kültür Derneği adının onaylanmasını sağladı.

Nitekim bu dernek adı günümüzde de geçerliğini sürdürüyor. (2026)

■ ■ ■

Bundan sonra şöyle bir soru doğar:

«Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin anayasası uyarınca, Amerika Birleşik Devletleri dışında her ülkede bir tek yüksek konsey olması gerektiğine göre, bu iki örgütten hangisi "asıl" olanıdır?»'

Bu soruyu yanıtlamadan önce, her iki yüksek konsey de Türkiye'de çalıştığına göre hangisinden söz etmekte olduğumuzu belirtmek için şöyle bir şey yapalım:

Önceki yüksek konsey, 1973 yılında adını değiştirip 1960 öncesinde olduğu gibi "Süprem Konsey" adını kullanmaya başladı. Demek oluyor ki, bundan böyle sonrakine "Yüksek Şûra" dersek yanlış yapmış olmayız. Nitekim öyle…

Her ikisi de kendisinin "asıl", ötekinin "geçersiz" olduğunu ileri sürmüştür.

Bu bağlamda her ikisinin de kendi benimseyişi uyarınca geçerli bir gerekçesi vardır.

Süprem Konsey 1861 yılından beri "özgün" olup hiç değişmediğini, Yüksek Şûra ise yönetimindeki atölye üyelerinin "düzenli (muntazam) simgesel locaların üyesi"** olması gerektiğini ileri sürer.

Bu gereklilik sadece yüksek derecelerdeki çalışmalara ilk kez başlayacak olanlar için mi geçerli, yoksa sonradan da korunuyor mu, orası pek belli değil. Çünkü Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası ile Türkiye Yiksek Şûrası arasında ilişkileri belirleyen bir sözleşme (konkordato) yok.

** Buradaki "düzenli localar" Anglosakson Masonluğu'nun tanımına göre düzenli sayılan localardır.